

Az 1959-es new yorki szovjet és a moszkvai Amerika kiállítás és amerikai-magyar
sajtóvisszhangja

Tartalom

I. Bevezető.....	4
I. a) A nemzetközi kapcsolatokat befolyásoló tényezők	5
II. Szovjet-amerikai tudományos és kulturális csereegyezmény.....	6
III. A New York-i szovjet kiállítás.....	10
III. a) A kiállított tárgyak	10
III. b) A kiállításról kialakult vélemények	12
III. c) Kozlov Amerikai körútja.....	15
IV. A moszkvai Amerika Kiállítás	18
IV. a) A kiállított tárgyak	18
IV. b) A kiállításról megfogalmazott vélemények	20
IV. c) Nixon szovjet körútja	25
V. Összegzés	29
Melléletek.....	31
I. melléklet. A Rab Nemzetek Hetének határozata a Katolikus Magyarok Vasárnapja 1959. július 29.-i számából	31
II. melléklet. A New York-i szovjet kiállítás épülete kívülről	32
III. melléklet. A New York-i szovjet kiállítás főcsarnoka	33
IV. melléklet. A New York-i szovjet kiállítás főcsarnoka egy másik szögből	34
V. melléklet. A Amerika kiállítás logója a főbejáratnál, háttérben a kiállításra épített csarnok kupolája.....	35
VI. melléklet. A Newsweek 1959. július 27.-én megjelent számában szereplő térkép a moszkvai Amerika kiállításról.....	36
VII. melléklet. Hruscsov megkóstolja a kólát	37
VIII. melléklet. Az olvasóterem a moszkvai Amerika kiállításon	38
IX. melléklet. Az amerikai tárlatvezetők a moszkvai Amerika kiállításon.....	39
X. melléklet. A The Washington Post karikatúrája Nixon és Hruscsov vitájáról	39
XI. melléklet. Hruscsov és Nixon az „álomkonyhában”	40
XII. melléklet. Nixon utazásának útvonala a Newsweek ábráján	41
XIII. melléklet. Nixon a Time magazin 1959. augusztus 3.-án megjelent számának címlapján	41

XIV. melléklet. A Newsweek 1959. július 20.-ai címlapja.....	42
XV. melléklet. A Newsweek 1959. július 27.-ei címlapja.....	43
XVI. melléklet. A New York-i szovjet kiállításról Magyarországon megjelent cikkek időbeni eloszlása	44
XVII. melléklet. A moszkvai amerikai kiállításról Magyarországon megjelent cikkek időbeni eloszlása	44
XVIII. melléklet. A Time magazin térképe a moszkvai amerikai kiállításról	45
XIX. melléklet. A Time magazin 1959. szeptember 28.-ai számában megjelent táblázatok	46

I. Bevezető

Dolgozatomban az 1959-es, New Yorkban megrendezett szovjet kulturális-tudományos kiállítást hasonlítom össze az ugyanekkor Moszkvában megrendezett amerikai kulturális-tudományos kiállítással. A tárlatok bemutatása mellett kitérek a megnyitásokra érkezett személyek utazásaira, a magyar (*Népszabadság* és *Dunántúli Napló*) és az Amerikai Egyesült Államok demokrata (*New York Times*, *The Times*, *Newsweek*) és republikánus (*National Review*, *The New Republic*) valamint az amerikai magyar emigráció (*Amerikai Magyar Népszava*, *Katolikus Magyarok Vasárnapja*) sajtójának reakcióira. A korszakban nem volt Magyarországon a témával foglalkozó hetilap. A magyar sajtó az orosz lapok reakcióit is tükrözi, mivel a cikkek zöme a szovjet hírügynökségtől vagy orosz újságokból származik. A témához kapcsolódóan megvizsgálom az 1958. december 29-én elfogadott szovjet-amerikai tudományos és kulturális csereegyezmény, és az ezt követő csereprogramok visszhangját, továbbá Frol Kozlov amerikai utazását és Richard Milhouse Nixon Szovjetunióban tett körútját.

A témára Nixon 1959-es Szovjetunióban tett látogatása kapcsán végzett kutatásom során leltem. A két kiállítás és sajtóvisszhangjuk összehasonlítása remek alapanyagul szolgál a Szovjetunió és az USA propagandájának vizsgálatához, mivel a kiállítás tárgyai tükrözik a felek korabeli gazdasági erősségeit és a megjelent reakciók a közvélemény véleményét a másik országról. A kiállításokat és a sajtóvisszhangjukat eddig senki nem vizsgálta, csak a moszkvai kiállításon Nixon és Nyikita Szergejevics Hruscsov között lezajlott vitákról jelent meg több írás.¹ Az nyílt információ megosztás fontosságát jelzi az is, hogy a videóra felvett Hruscsov-Nixon vita egy erre irányuló egyezséggel zárult.² A téma jelentőségét az adja, hogy a kiállítások és Nixon útja fontos lépcsőfokot jelent Hruscsov az Egyesült Államokkal folytatott, a propagandában hangoztatott békés egymás mellett élés külpolitikájában, miközben folyamatosan zajlottak a szovjet interkontinentális rakétakísérletek, amelyről tájékoztatták az amerikai embereket. A hruscsovi Amerika felé irányuló külpolitika minden lépcsője nagyon aktuális lett, mivel idén volt a kubai rakétaválság ötvenedik évfordulója, amely megértéséhez szükségesek azon előzmények is, amikor még kevésbé ellenséges volt a viszony a két szuperhatalom között.

¹ Peter Carlson a *K Blows Top* című könyvében Nixon útjára vonatkozó fejezetben több bekezdést szentelt a kiállítás és a kiállított tárgyak bemutatására. (PETER CARLSON: *K blows top*. Public Affairs, New York, 2009. 3-49. o. (Továbbiakban: CARLSON 2009))

² Lásd. Nixon szovjet körútja fejezet

Nixon szovjet és Hruscsov amerikai útja között kevés idő telt el (Nixon július 24.-augusztus 2. között tartózkodott a Szovjetunióban, Hruscsov pedig szeptember közepén érkezett az Amerikai Egyesült Államokba), utóbbi esemény nagyobb hordereje miatt inkább a történeti kutatások középpontjába, és született róla több szakdolgozat a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán.³ A nemzetközi kutatásokban eddig nem vizsgálták a két kiállítást együtt.⁴

A kutatásaim során megvizsgáltam a *Népszabadság* és a *Dunántúli Napló*, az *Amerikai Magyar Népszava* és *Katolikus Magyarok Vasárnapja*, valamint az amerikai hetilapok teljes 1959-es évfolyamát. A baranyai napilapból harmincnyolc vonatkozó cikket használtam fel, az országos pártlapból pedig ötven írásban leltem használható információra. A hírek eloszlásáról általánosan elmondható, hogy a kiállítások megnyitásokor jelent meg a legtöbb, azonban Hruscsov amerikai útjának bejelentésekor nagyot csökkent a híradások száma. A *The New York Times* online adatbázisából nyolcvan, a témához kapcsolódó cikket vizsgáltam meg. A magyar emigráció lapjai közül a napilapnál huszonnyolc, a *Katolikus Magyarok Vasárnapjában* tíz írást találtam a témához tartozónak.

I. a) A nemzetközi kapcsolatokat befolyásoló tényezők

A Szovjetunió Hruscsov hatalomra jutásával nagy változásokon ment keresztül. A *Newsweek* foglalkozott a témával, az egyik számában orosz embereket kérdezett meg a Szovjetunió belüli végbement változásokról. Egy orosz diák azt mondta, hogy „Hruscsov nem adott nekünk teljes szabadságot (...) De megszabadított minket a félelemtől.”⁵ Florida kormányzója, LeRoy Collins pedig úgy nyilatkozott az egyik Szovjetunióban tett látogatása után, hogy az „orosz embereknek soha nem volt még ilyen jó.”⁶ A cikk információt ad a szűzföldek feltörése miatt mezőgazdasági művelés alá vont területek növekedéséről, a javuló lakáshelyzetről és a munkatáborokból való szabadon engedésről is.⁷ A kiállítások kapcsán nagyobb hangsúly került mindkét ország belügyeire. Ezek a változások Nyikita Sz. Hruscsov külpolitikájában is megfigyelhetők, amelyet a „nyitás” szóval szokták jellemezni. Ez a fajta nyitás a szovjet-

³ ZSUZSANNA, BARTA: *Hruscsov 1959-es amerikai útja a korabeli amerikai és magyar sajtó tükrében*. Pécs, Szakdolgozat, 2010.; SÁNDOR, KORSZUN: *A Szovjetunió felértékelődése, NY. SZ. Hruscsov utazásai az Egyesült Államokban*. Pécs, Szakdolgozat, 1997. (továbbiakban: KORSZUN 1997.)

⁴ A moszkvai kiállítást vizsgálták elsősorban eddig. SUSAN E. REID: *Who Will Beat Whom? Soviet Popular Reception of the American National Exhibition in Moscow, 1959* (<http://www.questia.com/library/1G1-251856383/who-will-beat-whom-soviet-popular-reception-of-the> (Letöltés ideje: 2012. 11. 25.)) ; ELLEN MICKIEWICZ: *Efficacy and Evidence: Evaluating U.S. Goals at the American National Exhibition in Moscow, 1959*. In *Journal of Cold War Studies*, 2011. 4. 138-171.

⁵ *Newsweek*, 1959. augusztus 3. 17.: „*Khrushchev has not given us complete freedom...But he has freed us from fear*”.

⁶ *Newsweek*, 1959. augusztus 3. 17.: „*The Russian people have never had it so good*”.

⁷ *Newsweek*, 1959. augusztus 3. 17-18.

amerikai kapcsolatokban nagyon jól nyomon követhető. Az első Szputnyik fellövésével hatalmas sokkot okoztak a szovjetek az Egyesült Államokban, mivel a rakéta hatósugara már elérte Észak-Amerika területét.⁸ Az így kialakult hadászati előny képzetét tudatosan táplálták, de az Egyesült Államok légi felderítése felmérte a valódi erőviszonyokat⁹, továbbá az USA a fejlesztések súlypontját a bombázó gépek fejlesztéséről a rakétákra helyezték át.¹⁰ Erre fejlesztette ki válaszul az USA a Nautilus atom-tengeralattjárót, amely képes volt az Arktisz jege alá behatolni és ott áthaladni.¹¹ A nehézbombázók terén is zajlott a verseny a két nagyhatalom között.¹²

A két szuperhatalom egymáshoz fűződő viszonyát jelentősen befolyásolta a második berlini válság. Hruscsov 1958. november 27-i nyilatkozatával elindult konfliktus volt a tárgya az 1959-1962 közötti nagyhatalmi csúcstalálkozóknak. Nixon Szovjetunióban tett útja idején is egy külügyminiszteri csúcstalálkozó folyt a kérdésről.¹³

II. Szovjet-amerikai tudományos és kulturális csereegyezmény

Az 1955. évi genfi Eisenhower-Hruscsov találkozó óta már létezett a kultúra területén megállapodás a két nagyhatalom között, amely a művészek és szakemberek csereutazásaiban valósult meg.¹⁴ A „genfi szellem” jelentősen hozzájárult a Szovjetunió nemzetközi tárgyalásokban egyenrangú félként történő elismeréséhez.¹⁵ 1958 végén Georgij Bolsakov művelődésügyi miniszterhelyettes az USA-ba látogatott egy kulturális küldöttséggel együtt. Ez az út eredményezte a szovjet-amerikai tudományos és kulturális csereegyezményt. A kiállítások helyszínét is tudni lehetett ekkor.¹⁶ Az *Népszabadságban* az egyezmény aláírásakor hír jelent meg az egyezményről, azonban a *Dunántúli Naplóban* azonban csak

⁸ FERENC, FISCHER: *A kétpólusú világ 1945-1989. Tankönyv és atlasz*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2005. 171. (Továbbiakban: FISCHER 2005.)

⁹ TAMÁS, MAGYARICS: *Az Egyesült Államok külpolitikájának története*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2000. (Továbbiakban: MAGYARICS 2000.) 258-259. ; STUART W. LESLIE: *The Cold War and American Science. The Military-Industrial-Academic Complex at MIT and Stanford*. Columbia University Press, New York, 1993. 120. ; TAMÁS, MAGYARICS: *Az Egyesült Államok biztonságpolitikája a hidegháború első évtizedei alatt*. Teleki László Intézet, Budapest, 2003. 12.

¹⁰ WALTER LAFEVER: *America, Russia, and the cold war, 1945-1984*. Alfred A. Knopf, New York, 1985. 5. kiadás. 195.

¹¹ Bővebben Lásd. FISCHER 2005. 175-180.

¹² Az amerikai B-36-osokról és B-52-esekről Lásd. bővebben: FISCHER 2005. 152-153.; *XX. század második fele a korszak dokumentumfilmjeinek tükrében* (szövegkönyv). Szerkesztette FERENC, FISCHER. University Press, Pécs, 1999. 21-28. (Továbbiakban: FISCHER 1999.)

¹³ ANDRÁS, KISS: 50 éve épült a berlini fal. Kiürül az NDK? (http://www.archivnet.hu/politika/50_eve_epult_a_berlini_fal.html?oldal=3) (Letöltés ideje: 2012. 11. 25.)

¹⁴ CHARLES SELLERS – HENRY MAY – NEIL R. MCMILLEN: *Az Egyesült Államok története*. Budapest, Maecenas Könyvkiadó, 1995. 352. (Továbbiakban: SMM 1995.)

¹⁵ MAGYARICS 2000. 256.

¹⁶ *Népszabadság*, 1958. december 31. 6.: *Szovjet-amerikai egyezmény kiállítások kölcsönös rendezéséről*

Anasztasz Ivanovics Mikojan első miniszterelnök-helyettes San Fransisco-i sajtóértekezlete kapcsán ad csak hírt az egyezmény aláírásáról. A Magyar Távirati Iroda (továbbiakban: MTI) pozitív színben tüntette fel ezt a megállapodást.¹⁷ Az emigráns magyar sajtó ugyanakkor kritikával illette Mikojan útját és tevékenységét¹⁸ és tüntetést is szerveztek.¹⁹

A megállapodás megszületése és a kiállítás megnyitása között számos cikk jelent meg a magyar sajtóban a témával kapcsolatban. 1959. április 18-án a *Népszabadság* és a *Dunántúli Napló* is közli a hírt, miszerint Eisenhower, az Amerikai Egyesült Államok elnöke Nixont kérte fel a kiállítás megnyitására. Az MTI a Reuter és Associated Press amerikai hírügynökségek tudósítótól is vett át anyagokat. Ezekből kiderül, hogy Mikojan meghívásának tesz eleget ezzel az alelnök. A kiállítás megnyitása után körutazást tesz az országban, továbbá megjegyzi már azt is, hogy az elnökválasztási kampányban is felhasználható az utazás. A hír fontosságának kihangsúlyozásaként pedig megemlíti a Reuter megjegyzését, hogy „Roosevelt amerikai elnök 1945. évi jaltai tartózkodása óta Nixonnál magasabb rangú amerikai hivatalos személyiség még nem járt a Szovjetunióban.”²⁰ A látogatás súlyára a *Time* magazin is felhívja a figyelmet.²¹ Az *Amerikai Magyar Népszava* Nixont idézve „csúcskonferenciának” nevezi a találkozót.²²

Ugyanerről az eseményről a *Time* nem hivatalos utazásként számol be.²³ Az amerikai cikk a magyarral szemben beszámol Nixon alelnökként korábban tett külföldi útjairól is, kihangsúlyozza a Venezuelait. Az amerikaiaktól származó idézetek pozitívan tüntetik fel a megegyezésben megfogalmazottakat, viszont a szovjet hírügynökség (TASZSZ/TASS) megjegyzése a 13 000 dollár értékű ház kiállításáról mutatja azt, hogy a szovjet propaganda kihasználja a lehetőségeket: „Nincs abban több igazság, mint hogy bemutatják, ez az amerikai

¹⁷ *Dunántúli Napló*, január 13. 4.: Mikojan elvtárs sajtóértekezlete San Franciscóban. „A Szovjetunió és az Egyesült Államok közötti kulturális cserére vonatkozó kérdésre válaszolva Mikojan közölte: <<A kultúrcsereegyezmény öröndetes fejlemény a két ország közötti kapcsolatokban. Az ebben az egyezményben foglaltak – mondta Mikojan – megvalósulnak és jó dolog, hogy az amerikaiak már nem félnek többé a szovjet táncosnőktől és nem követelik tőlük, hogy bélyegzőpárnákra nyomkodják ujjukat ujjlenyomatok végett.”

¹⁸ *Amerikai Magyar Népszava*, 1959, január 21. 1.: Berlint követeli a szovjet, nem fogja el az amerikai terveket ; *Amerikai Magyar Népszava*, 1959, január 24. 4.: ZOLTÁN, PFEIFFER: Mikoyan álarca alatt, A szerző véleménye Mikoyan látogatásának hatásáról

¹⁹ *Amerikai Magyar Népszava*, 1959, január 23. 4.

²⁰ *Dunántúli Napló*, 1959. április 18. 1.: Nixon nyitja meg Moszkvában az amerikai kiállítást ; *Dunántúli Napló*, április 19. 5: Egy hét a világpolitikában ; *Népszabadság*, 1959. április 18. 6.: Nixon nyitja meg Moszkvában az amerikai kiállítást

²¹ *Time*, 1959. április 27. 1959. 28.

²² *Amerikai Magyar Népszava*, 1959. július 25. 1.: Csúcskonferenciára készül Nixon Kruscsevvvel

²³ *Time*, 1959. április 27. 28.

munkás tipikus háza, mint azt mondani a Tádzs Mahalra bemutatására, hogy ez egy bombayi textil munkás tipikus lakása.”²⁴

A biográfiák Nixonnal kapcsolatban írnak a találkozóra való felkészülésről is. Előkerül az, hogy találkozott és beszélt emberekkel, akik tárgyaltak már Hruscsovval, hogy felkészülhessen a szovjet vezetővel folytatandó tárgyalásokra. Konzultált például John Foster Dulles, Harold Macmillan, Walter Lippmann, Hubert Humphrey, Avarell Harriman urakkal. Az amerikai alelnök az angol miniszterelnöktől, Harold Macmillantól ezt a véleményt kapta a szovjet pártfőtitkárról: *„Lobbanékony, saját méltóságára nagyon érzékeny, de közönyös mások érzéseivel szemben gyorsan érvel, és sosem hagy ki vagy felejt el egyetlen pontot sem. Rendkívüli emlékezőtehetsége van, és óriási lexikális tudással rendelkezik. Vulgáris, de mégis van benne némi méltóság, amikor egyszerű marad és elfelejti, hogy 'nagyolna kell'.*”²⁵ A Newsweek július 27.-i lapszámában olvasható egy riport Nixon és felesége orosz tanárával, aki egyszerű és hétköznapi mondatokra tanította meg őket. Ebből az írásból kiderül, hogy az alelnök és neje hónapok óta napi fél órában készültek az utazásra, hogy képesek legyenek válaszolni, vagy szimpatikusabbnak tűntethesse fel magát a szovjet emberek között. Meg tudta kérdezni, hogy *„hogyan tetszik a kiállításunk? Házasság-e? Hogyan van a családja?”* Továbbá elsajátított.²⁶

Áprilisban további cikkek jelentek meg a külpolitikai események alakulásával kapcsolatban a New York Times hasábjain. Közölték, hogy új repülőgéppel megy az alelnök a megnyitóra, amely egy négymotoros Boeing 707 volt.²⁷ Ezzel kapcsolatban közölték Nixon véleményét is, hogy miért ezzel a géppel megy és azt mondta, hogy *„az Egyesült Államoknak meg kéne azt is mutatnia a szovjet embereknek, hogy vannak utasszállító repülőgépei.”*²⁸, továbbá az *„Egyesült Államok tekintélyéről volt szó, mióta a szovjet vezetők az országba az új TU-104-es utasszállítógéppel jönnek.”*²⁹

²⁴ The New York Times, 1959. április 17. 1-2: Nixon will visit Moscow in July to open exhibit; *„there is no more truth in showing this as the typical home of the American worker than, say, in showing the Taj Mahal as the typical home of a Bombay textile worker.”*; Time, 1959. augusztus 3. 13.

²⁵ Idézi STEPHEN GRAUBARD: *Az elnökök. Az amerikai elnöki hivatal átalakulása Theodor Roosevelt-től George W. Bushig.* Alexandra, Pécs, 2007. 358. & 380. (Továbbiakban: GRAUBARD 2007.); PÉTER, VAJDA: Nixon. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1972. 95.; GARRY WILLIS: *Nixon agonistes. The crisis of the self-made man with a new introduction.* Houghton Mifflin Company, New York, 2002. (3. kiadás) 125.

²⁶ Newsweek, 1959. július 27. 39.: *„Dents in Language Barrier; „How do you like our exhibition?” ...”You’re married? How’s your family?”*

²⁷ The New York Times, 1959. április 26. 9.: *New jet may take Nixon to Moscow*

²⁸ The New York Times, 1959. április 29. 9.: *Nixon wants jet seen; „the United States should show the Soviet people that it, too, has jet transport planes.”*

²⁹ The New York Times, 1959. április 29. 9.: *Nixon wants jet seen; „the United States should show the Soviet people that it, too, has jet transport planes.” ; „United States prestige was involved, since Soviet officials have come to this country in the TU-104 Soviet jet transport.”*

Az újság közölte a Szovjet kiállítás igazgatójának tervét, hogy mivel ipari termékeket is kiállítottak, szerződéseket is köthetnek amerikai vállalkozókkal. Sok üzletembert hívtak meg a moszkvai kiállításra. Előbbi kiállítás fontosságát azzal hangsúlyozták, hogy az 1939-es New York-i világkereskedelmi vásár óta nem láttak a New York-i polgárok szovjet termékeket.³⁰ Július 8-án valóban sor került arra, hogy üzletemberek kössenek szerződéseket, amelyről még a magyar sajtó is beszámolt.³¹

Alekszej Manzulo, az egyik szervező véleménye a kiállításokról tükrözi a szovjet vezetés céljait a kiállítással kapcsolatban: „*a kölcsönös kiállítások lehetővé teszik, hogy a szovjet és az amerikai nép jobban megismerje és jobban megértse egymást. Ez bizonyára elősegíti a Kelet és Nyugat közötti viszony rendezését is és hozzájárul a nemzetközi feszültség enyhítéséhez, a normális gazdasági kapcsolatok kialakításához.*”³² A Szovjetunió külkereskedelmi miniszterhelyettese, Georgij Bolsakovnak később hasonló témájú nyilatkozatot tett.³³

Ugyanebben az évben több tudományos és kulturális csereegyezményről szóló megállapodás született a Szovjetunió és más nyugati országok között. Ezekről a megállapodásokról a *Népszabadság* rendszeresen beszámolt. Március végén az Egyesült Királysággal,³⁴ május végén pedig a Németországi Szövetségi Köztársasággal jött létre megegyezés.³⁵ Ezekről az egyezményekről való beszámolóknál nem említik az amerikai-szovjet csere szerződést. Hruscsov és Eisenhower Camp Davidben aláírtak egy új kulturális csereegyezményt.³⁶

Az egyezmény megkötése és a kiállítások megnyitója között három esemény erősítette a szovjet-amerikai kulturális kapcsolatokat. Az első a moszkvai Nagy Színház balett társulatának észak-amerikai turnéja volt, amelynek pozitív fogadtatásáról többször is írt a *Népszabadság*,³⁷ de a *The New York Times*³⁸ is foglalkozott az egyik fellépésükkel. A

³⁰ *The New York Times*, 1959. május 8. 6.: *Soviet Exhibit aide looks to trade rise*

³¹ *Népszabadság*, 1959. július 9. 6.: *Szovjet kereskedők amerikai üzletemberekkel tárgyaltak*

³² *Népszabadság*, 1959. május 8. 7.: *Moszkvai tudósítónk jelenti: Nagyszabású szovjet kiállítás nyílik New Yorkban*

³³ *Népszabadság*, 1959. május 28. 7.: *Június 30-án nyílik a New York-i szovjet kiállítás: „Szovjetunió New York-i és az Egyesült Államok moszkvai kiállítása kétségtelenül olyan fontos esemény, amely elősegíti majd a két nagyhatalom kölcsönös megértését és közeledését.”*

³⁴ *Népszabadság*, 1959. március 29. 8.: *Szovjet és angol kulturális csereegyezményt kötöttek*

³⁵ *Népszabadság*, 1959. május 31. 5.: *Szovjet- nyugatnémet kulturális, tudományos és technikai csereegyezményt írtak alá*

³⁶ MAGYARICS 2000. 258.

³⁷ *Népszabadság*, 1959. április 12. 5.: *A New York Times a szovjet-amerikai kulturális és sportkapcsolatok fejlődéséről* ; *Népszabadság*, 1959. április 21. 8.: *Amerikai közéleti személyiségek és lapok a moszkvai balett nagysikerű New-York-i vendégszerepléséről* ; *Népszabadság*, 1959. május 4. 8.: *”Elbájoló tudás, ellenállhatatlan lendület”* ; *Népszabadság*, 1959. május 17. 7.: *A szovjet balett washingtoni sikere* ; *Népszabadság*, 1959. június 10. 7.: *Külföldi események – néhány sorban*

második az hat amerikai második világháborús veterán látogatása a Kremlben, akik jelen voltak az Elba folyónál történő találkozáskor.³⁹ Az öreg katonákat a szovjet pártfőtitkár is fogadta.⁴⁰ Végül Avarell Harriman, demokrata politikus, egykori amerikai moszkvai nagykövet folytatott megbeszéléseket Frol Kozlovval.⁴¹ A két nagyhatalom kapcsolatának javulását jól illusztrálja a Newsweek egyik újságírójának gondolata: „*pár évvel ezelőtt csak amerikai diplomaták és pár gondosan kiválasztott tudósító kaphatott vízumot. Aztán jöttek az első kíváncsi és kevésbé magabiztos cseréje a tudósoknak; majd bővülő skálája a tánc és színházi csoportoknak, és a mostani nemzetközi kiállítások Moszkvában és New Yorkban. Most, legalább Mr. and Mrs. Amerikai Turista látogatja a Kremlt.*”⁴²

III. A New York-i szovjet kiállítás

A két kiállítás közül ez nyílt meg előbb és rengeteg újságcikk született róla. A forrásokból nagyon jól megfigyelhető, hogy a magyar sajtó csak azoknak a véleményét hozza le, amelyek a kiállított termékek jó minőségéről írtak és a tárlatot nagyon pozitívan ítélték meg. Ezzel szemben az amerikai oldalon inkább a negatív hangok kerülnek előtérbe, különösen a magyar emigráció kiadványaiban.

III. a) A kiállított tárgyak

A tárlat az összértéke 12 millió dollár volt. A kiállított tárgyak száma „*több mint 10 000 darab*” volt.⁴³ A helyszín a Coliseum volt, amely bejárata felett fényreklámon szerepelt a kiállítás hivatalos neve: „*A tudomány, technológia és kultúra Szovjet kiállítása*”⁴⁴ Az 1959. augusztus 10.-ig nyitva tartó tárlatra egy dollár volt a jegy, vagyis széles néprétegek megengedhették maguknak a belépőjegyet.⁴⁵

³⁸ The New York Times, 1959. május 3. ; The New York Times, 1959. május 3.: 'Holiday' in Moscow

³⁹ Népszabadság, 1959. április 29. 6.: Elutazott New Yorkból Moszkvába hat amerikai veterán, akik a második világháború végén az Elba-folyónál találkoztak a szovjet csapatokkal

⁴⁰ Népszabadság, május 10. 5.: Hruscsov elvtárs fogadta az amerikai veteránok küldöttségét

⁴¹ Népszabadság, június 4. 6.: Kozlov fogadta Harrimant. ; Népszabadság, 1959. június 13. 7.: Nixon és Harriman a szovjet-amerikai viszonyról. ; The New York Times, 1959. május 8.: Harryman to fly to Moscow. ; Amerikai Magyar Népszava, 1959. június 27. 1.: Harriman Kruscsevnél

⁴² Newsweek, 1959. július 20. 31.: „Only few years ago, only American diplomats and few carefully chosen correspondents could get visas. Then came the first suspicious and hesitant exchanges of technical experts; then a broadening stream of dance and theater groups, and the current international exhibitions in Moscow and New York. Now at, last Mr. And Mrs. American Tourist are visiting the Kremlin.”

⁴³ Népszabadság, 1959. május 8. 7.: Moszkvai tudósítónk jelenti: Nagyszabású szovjet kiállítás nyílik New Yorkban

⁴⁴ Newsweek, 1959. július 6. 70.: „Soviet Exhibition of science, technology and culture”

⁴⁵ Newsweek, 1959. július 6. 70-71.

A kiállítási tárgyakról mindkét ország sajtója beszámolt már a kiállítás megnyitása előtt is. A *Népszabadság* a tárgyakat illetően május 8.-i hírében ad információkat. Kiderül belőle, hogy a brüsszeli világkiállításon⁴⁶ díjat nyert tárgyakat is kiállították és elvitték a híres Lenin atommeghajtású jégtörő modelljét és reaktorának mását. A Szputnyik műholdak sikere kapcsán egy termet szántak szovjet űrkutatásnak.⁴⁷ A kiállítás céljáról május 28-án Bolsakov a *Pravdában* megjelent írásából kiderül, hogy a békés egymás mellett élés megteremtésének szorgalmazása a fő célja a tárlatnak: „A szovjet kiállítás fő feladata, hogy meggyőző erővel és világosan ismertesse a szovjet nép kiemelkedő sikereit. A kiállított anyag tükrözi majd a szovjet népek barátságának és egyenjogúságának eszméit, államunk törekvését a békére és a más népekkel való együttműködésre.”⁴⁸ Kozlov megérkezése után a TU-114-es repülőgép is ki volt állítva az a gép amellyel a szovjet küldöttség New Yorkba érkezett megnyitni a szovjet kiállítást. Nagy népszerűségnek örvendett a világban. A bemutatóról az MTI beszámolóját közli a *Népszabadság*.⁴⁹ Mivel a Szputnyik, a Lenin jégtörő és a TU-114-es repülőgép jelen volt egy időben a városban, New York lakossága megtekinthette a Szovjetunió mindhárom akkoriban fontosabb katonai újítását,⁵⁰ vagyis hadászati helyzetét is prezentálta a hétköznapi élet termékei mellett. Az utóbbi tárgyakat övező érdeklődésről a *Népszabadság* képes beszámolót is közölt.⁵¹

A kiállításon volt egy lakás is, amelyet a szervezők átlagos orosz házként tituláltak. A lakást azonban csak távolról lehetett megtekinteni.⁵² Az orosz autóipar is képviseltette magát több autóval.⁵³ Továbbá ruhák, szobrokat, festményeket, orvosi berendezéseket, traktorokat, elektronikus berendezéseket is tekinthettek meg a látogatók.⁵⁴

A látogatók a tárlatvezetőkhez feltett kérdéseiről mindkét ország sajtója beszámolt. Azonban amíg a magyar sajtó a szociális ellátást és a Szputnyikokat firtató kérdéseket emelte ki,⁵⁵ a The New York Times újságírói által megszólaltatott tárlatvezetők szerint a kérdések

⁴⁶ 1958-ban volt az említett világkiállítás.

⁴⁷ *Népszabadság*, 1959. május 8. 7.: Moszkvai tudósítónk jelenti: Nagyszabású szovjet kiállítás nyílik New Yorkban ; Lásd. bővebben a Szputnyikok jelentőségéről FISCHER 2005. 171-175.; FISCHER 1999. 67-68.

⁴⁸ *Népszabadság*, 1959. május 28. 7.: Június 30-án nyílik a New York-i szovjet kiállítás

⁴⁹ *Népszabadság*, 1959. július 3. 7.: A TU-114-et nyolc napra megnyitották az amerikai érdeklődők előtt.

⁵⁰ FISCHER 2005. 180.: 100. ábra leírása.

⁵¹ *Népszabadság*, 1959. július 20. 8.: Bámulatós! Kolosszális! Helyszíni riport a New York-i szovjet kiállítás első napjáról

⁵² The New York Times, 1959. július 1. 1-2.: Peter Kihss: Soviet Fair Here Draws Big Crowd. Official Puts Attendance at 40,000 on First Day – Exporters In for Talks

⁵³ National Review, 1959. július 18. 236.

⁵⁴ National Review, 1959. július 18. 236.

⁵⁵ *Népszabadság*, 1959. július 20. 8.: Bámulatós! Kolosszális! Helyszíni riport a New York-i szovjet kiállítás első napjáról

5%-a vonatkozott csak a Szputnyikokra, minden más politikai és a hétköznapi életet firtató volt.⁵⁶

III. b) A kiállításról kialakult vélemények

A *Newsweek* által megszólaltatott szakértők reakciói és Clinton Blunt véleménye alapján, bár a kiállított tárgyak minősége megfelelő, de „a termékek nem elég szépek. „Nem tudnák eladni ezeket itt.”⁵⁷ A televíziók bár jók, de vannak problémák velük, az amerikai készülékekkel összehasonlítva. A vásnál a mennyiségen van a hangsúly a minőséggel szemben, ami olyan szintet ér el, hogy nem fogadnák el az Egyesült Államokban már. Minden megkérdezett szakértő azt írja, hogy nem nyűgözték le őket a kiállított termékek.⁵⁸ Henry Hazlitt, a *Newsweekben* fejtette ki a véleményét a szovjet kiállításon látottakról: „A látogató lát például egy szovjetek által készített autót. De mit mond el ez neki összehasonlítva az orosz és amerikai motor iparról? Mennyibe kerül előállítani egy orosz autót? Milyen vezetni? Tömegtermelésben gyártják? Mennyi készült el? Mennyi orosz tud megengedni magának egyet?”⁵⁹ Továbbá leírta a rossz lakás körülményeket és gazdasági elmaradottságot a termékek minőségében és mezőgazdasági termelésben.⁶⁰ Az *Amerikai Magyar Népszava* szintén a kiállítási tárgyak elmaradottságát emelte ki, és kitért arra, hogy eltitkolják a szovjetek a lakosság szenvedését.⁶¹

A *National Review* július 18-án megjelent számában James Burnham, „Jegyzetek a Szovjet Kiállításról”⁶² című írása vetette fel amerikai részről a szovjet propaganda egyik fő eszközét, a használati tárgyak széleskörű elérésének kérdését. Vagyis, azok a termékek, amelyekről a prospektusok úgy írtak, hogy minden háztartásban megtalálhatók, valójában csak kevesek kiváltsága. Már a legelső bekezdésben megjegyzi, hogy amerikai szemmel milyen elavult, régimódi a kiállított ruha kollekció. A szobrokra és a festményekre az ízléstelen jelzőt ragasztja, az autóknál pedig megjegyzi: „Azzal, hogy ránézel egy Csajkára, Volgára, Zilre vagy Moszkvicsra az meggyőző arról, hogy van egy külföldi autó fajta, amely

⁵⁶ *The New York Times*, 1959. július 1. 1-2.: Peter Kihss: *Soviet Fair Here Draws Big Crowd. Official Puts Attendance at 40,000 on First Day – Exporters In for Talks*; Az egyik tárlatvezető azonban idézett a felesége leveléből, amit az amerikai kiállításról írt neki. Elmondta, hogy ott is hasonló problémákkal küzdenek, hogy lopják a könyveket, megrongálják a kiállítási tárgyakat. (U.o.)

⁵⁷ *Newsweek*, 1959. július 6. 71.

⁵⁸ Uo.

⁵⁹ *Newsweek*, 1959. július 20. 81.

⁶⁰ Uo.

⁶¹ *Amerikai Magyar Népszava*, 1959. július 14. 2.: *Moszkva kiállít...*

⁶² *National Review*, 1959. július 18. 236.

miatt nem fog aggódni Detroit.”⁶³ A kiállított lakásról „a teljes hazugság”⁶⁴ című részben azt írta, hogy a modell ház a szovjet emberek 95%-nak álmaiban szerepel és a bemutatott fogyasztói javak csak a távoli jövő képeit mutatják. Tízezer hazugság volt szerinte a kiállításon, amellyel arra reflektál, hogy minden tárgy egy megtévesztés.⁶⁵ A legradikálisabb véleményen a magyar emigráció állt, ahol egy újságíró „Potemkin kiállításnak” nevezte a tárlatot.⁶⁶

A *The New York Times* is gyakran foglalkozott a kiállítással. A lap július 1-i beszámolójából kiderül, hogy negyvenezer fő volt a látogatószám az első napon, ami közel jár az épület látogatórekordjához, ami hatvanezer fő volt. A cikk tartalmazott interjúkat, amelyeket látogatókkal készített az újságírójuk. A berendezett lakásról felmerült a szerzőben lakás „átlagos” jelzőjének valóságtartalma.⁶⁷ Egy képet is mutatnak arról, ahogy McElroy megtekinti közelebbről a Lenin jégtörő hajó modelljét.⁶⁸ Hírt ad Earl Warren főügyész és Frederick Henry Mueller kiállításon tett látogatásáról is a kiállításon. Warren a látogatás után nem sokkal Európába utazott, aki Moszkvába is ellátogatott.⁶⁹ Warren Szovjetunóban tett látogatásáról később is beszámol az amerikai sajtó.⁷⁰ Nagy sajtóvisszhangot kiváltó esemény volt az ENSZ főtitkár látogatása. Hatvanezer látogató tekintette meg az utolsó előtti napon a kiállítást. Nem megerősített információk szerint (mivel a szervezők nem adták ki a hivatalos adatokat) több mint egymillió látogató vett részt a kiállításon, ami hatalmas népszerűséget jelentett.⁷¹ Utóbbi információról a *Dunántúli Napló* már másnap beszámol a külföldi rövid hírek között,⁷² a *Népszabadság* pedig három nappal később már közölte a *Dunántúli Napló* írásánál hosszabb TASZSZ jelentést.⁷³

A magyar sajtó reagált az amerikai újságokra, mivel „megpróbálja kisebbiteni a szovjet kiállítás jelentőségét és azt az óriási hatást, amelyet az amerikaiakra gyakorol.”⁷⁴ A

⁶³ *National Review*, 1959. július 18. 236.: „A look at the Chaika, Volga, Zil and Moskvich will convince you that there is one line of foreign cars that will not worry Detroit”

⁶⁴ *National Review*, 1959. július 18. 236.: „The Total Lie”.

⁶⁵ *National Review*, 1959. július 18. 236.

⁶⁶ *Amerikai Magyar Népszava*, 1959. június 27. 4.: Pfeiffer Zoltán: A bolsevik Potemkin, A New Yorki szovjet kiállítás margójára

⁶⁷ *The New York Times*, 1959. július 1. 1-2.: Peter Kihss: Soviet Fair Here Draws Big Crowd. Official Puts Attendance at 40,000 on First Day – Exporters In for Talks

⁶⁸ *The New York Times*, 1959. augusztus 1.: McElroy Says Soviet Exhibition Shows Nothing to Upset Defense

⁶⁹ *The New York Times*, 1959. augusztus 8.: WARREN DROPS IN AT SOVIET DISPLAY. Chief Justice on His Way to Europe -- Mueller Also Visits Coliseum Show

⁷⁰ *The New York Times*, 1959. augusztus 9.: Warren to Fly to Moscow; *The New York Times*, 1959. augusztus 12. 1.: Moscow Crowd Welcomes Justice Warren at U. S. Fair; WARREN GREETED AT MOSCOW FAIR

⁷¹ *The New York Times*, 1959. augusztus 10.: Soviet Show Visited By 60,000 in a Day

⁷² *Dunántúli Napló*: 1959. augusztus 11. 4: Külföldi rövid hírek

⁷³ *Népszabadság*, 1959. augusztus 13. 4.: Több mint egymillió látogatója volt a New York-i szovjet kiállításnak

⁷⁴ *Népszabadság*, 1959. július 20. 8.: Bámulatós! Kolosszális! Helyszíni riport a New York-i szovjet kiállítás első napjáról

Pravdában is megjelent egy a The New York Times objektivitását kritizáló írás, de erről a kritizált lap tájékoztatta olvasóit.⁷⁵ Idézte a *Népszabadság* a *New York Post* írását, amely szerint „a rendkívül hatásos kiállítási tárgyak a legkritikusabb beállítottságú látogatókat is bámulatba ejtették”.⁷⁶ A lap idézett a látogatók könyvéből, amely idézetek hasonlítottak a szovjet vezetői nyilatkozataira: „Minden okuk megvan a büszkeségre. Remélem a kiállítás elősegíti majd, hogy jobban megértsük egymást (...) A kiállítás rendkívül érdekes. A kiállítási tárgyak tükrözik a nép óriási életerejét, bátor szellemét”.⁷⁷ Közölte a magyar sajtó, hogy Cyrus Eaton clevelandi baloldali beállítottságú üzletember eljuttatta levelét a szervezőkhöz, aki el volt ragadtatva a látottaktól: „Kétségtelenül ez a kiállítás a huszadik század egyik legnagyobb látványossága. Meg vagyok győződve róla, hogy a kiállítás jelentősen hozzájárul majd a Szovjetunió és az Egyesült Államok kapcsolatainak megjavulásához.”⁷⁸ Július 20. és augusztus 2. között a *Népszabadság* nem közölt a kiállításról hírt. Ellenben a *Dunántúli Napló* beszámolt ezen időszakban Ezra Taft Benson, amerikai földművelésügyi miniszter látogatásáról. Közölték Benson benyomását a kiállításról, amelyhez a miniszter hozzátette, hogy bővítené a kereskedelmi kapcsolatokat a Szovjetunióval, valamint tanulmányozná az ország mezőgazdaságát személyesen is.⁷⁹ A vidéki lap emlékeztetett arra, hogy 4 évvel korábban a kolhoz-rendszer csődjéről beszélt a szakember és emiatt nem látogathatott az országba később.⁸⁰ A következő amerikai vezető, Neil H. McElroy amerikai hadügyminiszter látogatásáról is értesülhettek az olvasók a *Népszabadság* hasábjairól. Megtudhatták az amerikai miniszter véleményét a kiállításról, miszerint „szovjet kiállítás szemléltetően bizonyítja, hogy a Szovjetunió és az Egyesült Államok együttműködhet népeink és a világ többi népe hasznára.”⁸¹, továbbá „ez a kiállítás elsősorban azt tanúsítja, hogy a Szovjetunió minden területen óriási sikert aratott”.⁸² Augusztus 7-én az ENSZ főtitkára is meglátogatta a szovjet kiállítást, amiről másnap a magyar országos napilap is beszámolt egy

⁷⁵ *The New York Times*, 1959. augusztus 15.: *PRAVDA CHIDES TIMES. Charges Attempt to Weaken Effect of Soviet Fair Here*

⁷⁶ Idézi Uo.

⁷⁷ *Népszabadság*, 1959. július 18. 6.: *A New York-i szovjet kiállítás sikere*

⁷⁸ Uo.; Cyrus Eaton – *Biography of the Man*. <http://www.deepcove.org/History/cyruseaton.html> (Letöltés ideje: 2012. 01. 30.)

⁷⁹ *Dunántúli Napló*, 1959. július 29. 4.: *Az amerikai földművelésügyi miniszter megtekintette a New York-i szovjet kiállítást*

⁸⁰ *Dunántúli Napló*, 1959. augusztus 1. 4.: *Benson amerikai földművelésügyi miniszter rossz jósznak bizonyult*

⁸¹ *Népszabadság*, 1959. augusztus 2. 5.: *Az amerikai hadügyminiszter nagy elismeréssel nyilatkozott a New York-i szovjet kiállításról*

⁸² *Népszabadság*, 1959. augusztus 2. 5.: *Az amerikai hadügyminiszter nagy elismeréssel nyilatkozott a New York-i szovjet kiállításról*

TASZSZ jelentés közlésével. Ebben Hammarskjöld, a kapcsolatok javulását kihangsúlyozó véleményét idézik. Szerinte is „*a szovjet kiállítás elősegíti a népek közeledését*”.⁸³

A magyar sajtótermékek közül a *Népszabadság* foglalkozott a legtöbbet a kiállítással, négyszer annyi hír jelent meg az országos pártlapban, mint a *Dunántúli Naplóban*. A hírek eloszlása sem egyenletes, mert 1959 júliusában jelent meg a tárlattal foglalkozó hírek hatvan százaléka.⁸⁴

Összegezve, a kiállítás több mint egymilliót meghaladó látogatószáma és a tárlatokat megtekintő magas rangú személyek névsora jelzi, hogy fontos esemény volt ez az Amerikai Egyesült Államokban. A magyarországi híradásokban is ezt a két információt emelték ki.⁸⁵

Az amerikai lapok a kiállított tárgyakkal kapcsolatban kritikákat fogalmaztak meg. Összehasonlítva a demokrata (Newsweek) és a republikánus (National Review) hetilapok idézett írásait, kiderül, hogy a utóbbiak kritikusan viszonyultak a szovjetekhez. A magyar emigráció személyes tapasztalatai minden bizonnyal szerepet játszottak a szovjetellenes írások hangvételében.

A két vizsgált kiállítás közül ennek horderejét kisebbnek találták az újságírók, így erről kevesebb újságcikk volt olvasható mind Magyarországon, mind az Amerikai Egyesült Államokban.

III. c) Kozlov Amerikai körútja

Sem a *Népszabadság*, sem a *Dunántúli Napló* nem közölte azt a hírt, hogy ki nyitja meg a New York-i kiállítást. A bejelentés dátuma, június 24 óta az olvasók csak arról értesülhettek, hogy mely szovjet filmeket mutatják be a kiállítással párhuzamosan.⁸⁶ Kozlov, a Szovjetunió Minisztertanácsának első elnökhelyettese volt az a magas beosztású személy, akit Nixonnal egyenrangúnak találtak a döntésben illetékesek, de a magyar lapok ezt csak megérkezésekor közzé tették. A New York-i polgármester fogadta Kozlovot, aki kijelentette, hogy a két vezető utazása a „*békét és a kereskedelem fejlesztését szolgálja*”.⁸⁷ A békére Kozlov idézett beszéde is utal: „*Meggyőződésünk, hogy a New York-i szovjet kiállítást, akárcsak a jövő hónapban Moszkvában megnyíló amerikai kiállítás, elő fogja segíteni a népeink közötti jobb megértést, a*

⁸³ *Népszabadság*, 1959. augusztus 8. 4.: „*A szovjet kiállítás elősegíti a népek közeledését*” – jelentette ki Hammarskjöld New Yorkban

⁸⁴ XVI. melléklet

⁸⁵ Magyar Filmhíradó 1959/29. (Felhasznált változat:

<http://www.filmintezet.hu/uj/hirado/heti/index.php?y=hir&id=1708&eid=10819#go> (Letöltés ideje: 2012. 11. 25.))

⁸⁶ *Népszabadság*, 1959. június 24. 7.: *Külföldi események - néhány sorban*

⁸⁷ *Népszabadság*, 1959. június 30. 7.: *A szovjet kiállítás megnyitására Kozlov New Yorkba érkezett*

Szovjetunió és az Egyesült Államok baráti kapcsolatainak fejlődését, s így a világbéke megszilárdulását is.”⁸⁸ A szervezők nyilatkozatai szerint a kitűzött célt teljesítette is a tárlat.⁸⁹ Ezeken felül a Szovjetunió a büszkeségét, a TU-114-es repülőgépet is összekapcsolta a kelet-nyugat kapcsolatainak javításának eszközeként: „*A történelemben példátlan, leszállás nélküli utat tettünk meg Moszkvától New York-ig a TU-114 mintájú turbólégcsavaros utasszállító repülőgépen. Mindössze 11 órával ezelőtt még otthon voltunk; (...) Látható, hogy a technika mai fejlettsége mellett csökkent a távolság a világ két féltekéjén lévő országaink között, s bővült a kölcsönös találkozások lehetősége.*”⁹⁰ Kozlov megérkezéséről filmfelvétel is fennmaradt.⁹¹ A mindkét szuperhatalom nehézbombázói azonban már korábban is képesek voltak a fővárosaik közötti távolság megtételére.⁹² A tárlatot az Dwight D. Eisenhower is megtekintette Kozlovval a megnyitáskor.⁹³

Kozlov későbbi utazásáról több cikkben foglalkozott a magyar sajtó.⁹⁴ Eisenhower-rel történő találkozásáról és New York-i gyárlátogatásairól, ahol több az amerikai-szovjet kapcsolatok világbékére gyakorolt hatásáról fejtette ki véleményét.⁹⁵ Az amerikai alelnök Kozlovnak adott fogadásáról született hírekben, ahol megemlégették, hogy Milton Eisenhower, az elnök testvére is elkíséri Nixont Moszkvába.⁹⁶ Címlapon jelentette meg a *Népszabadság* Kozlov egyik washingtoni beszédét, amelyben ismét a szovjet-amerikai kapcsolatok békés egymás mellett élésre való helyezése kapta a főszerepet.⁹⁷ A háttérben folyó tárgyalásokról is születtek cikkek.⁹⁸

Kozlov útjáról az amerikai lapok is gyakran beszámoltak. A *The New York Times* is hírt adott Kozlov Washington D.C.-ben tett tárgyalásairól,⁹⁹ kaliforniai látogatásáról,¹⁰⁰

⁸⁸ *Népszabadság*, 1959. június 30. 7.: *A szovjet kiállítás megnyitására Kozlov New Yorkba érkezett*

⁸⁹ *Népszabadság*, 1959. augusztus 12. 5.: *Bezárta kapuit a New York-i szovjet kiállítás*

⁹⁰ *Népszabadság*, 1959. június 30. 7.: *A szovjet kiállítás megnyitására Kozlov New Yorkba érkezett*

⁹¹ Frol Kozlov in New York (1959) /czech/: <http://www.youtube.com/watch?v=uEM-mDtpRAM> (Letöltés ideje: 2012. 11. 11.)

⁹² FISCHER 1999. 21-28.

⁹³ *Népszabadság*, 1959. június 30. 7.: *A szovjet kiállítás megnyitására Kozlov New Yorkba érkezett.*

⁹⁴ Ezzel az utazással kapcsolatban kilenc cikk jelent meg a *Dunántúli Naplóban*, hét pedig a *Népszabadságban*, amelyek közül csak kettő az, amelynek témája megegyezik. Ez különösen érdekes, mivel a vidéki lapban a Nixon látogatása után ez a legtöbb hírrel rendelkező esemény. Az idézett nyilatkozatok legtöbb esetben a két ország közötti kapcsolatok szorosabbá és békésebbé alakításáról szólnak. A *Dunántúli Napló* esetében azt is fontos megfigyelni, hogy a hat cikkből négy címlapon szerepel, szemben az országos lap hat beszámolójából csak egy.

⁹⁵ *Népszabadság*, 1959. július 2. 7.: *Kozlov elvtárs szerdán Eisenhower elnökkel tárgyalt.; Dunántúli Napló, 1959. július 3. 1.: Kozlov és Eisenhower megbeszélése*

⁹⁶ *Népszabadság*, 1959. július 3. 7.: *Fogadások Washingtonban Frol Kozlov tiszteletére*

⁹⁷ *Népszabadság*, 1959. július 4. 1.: *A Szovjetunió és az Egyesült Államok között megvannak a békés és barát kapcsolatokhoz szükséges alapok*

⁹⁸ *Népszabadság*, 1959. július 5. 4.: *Egy hét a világpolitikában*

⁹⁹ *The New York Times*, 1959. július 1. 3.: *KOZLOV APPEALS FOR AMITY OF PAST; In Capital, He Asks Return of Wartime Comradeship -- Visits Atomic Ship*

útjának Berkeley-i állomásáról,¹⁰¹ a Nagy-tavak vidékén lévő városokban tett megállójáról,¹⁰² végül a távozásáról is¹⁰³ több újságcikk napvilágot látott. A *Newsweek* 1959. július 20-án megjelent száma a szovjet és amerikai turistákkal foglalkozott¹⁰⁴ és közölték, hogy Kozlov az elsőszámú, Andrej Nyikolajevics Tupoljev repülőgép tervező a második legmagasabb rangú orosz személyiség az államok területén, az 539 orosz turistából.¹⁰⁵ Később egy újságíró pedig az „Orosz Nixon” becenevet adta az orosz politikusnak.¹⁰⁶ (Ugyanitt Hruscsovot a magyarországi és tibeti hentes gúnynéven illették)¹⁰⁷

Az *Amerikai Magyar Népszava* folyamatosan a címlapjain számolt be Kozlov útjáról,¹⁰⁸ továbbá tüntetést is szerveztek Detroitban azon szálloda elé, ahol Kozlov megszállt.¹⁰⁹ Később maga Michigan állam kormányzója emelt szót a kelet-közép európai népekért, kiemelve az 1956-os magyar forradalmat és szabadságharcot.¹¹⁰ Kozlov útját a magyar emigráció által szervezett tüntetések végigkísérték, kezdve a kiállítás megnyitásától, ahol egy táblán lévő felirattal a tüntető „azokat a kötélgyárakat kereste, amelyekben az akasztáshoz szükséges kötelet gyártják az oroszok.”¹¹¹ A tiltakozásokról a magyarországi sajtótermékekben nem adtak hírt.

Összegezve tehát elmondható, hogy Kozlov körútját nagy érdeklődés övezte. Ő maga felhasználta nyilatkozatait a békés egymásmellett élés politikájának népszerűsítésére és állomásainak többsége megegyezett Hruscsov későbbi útjának megállóival. A magyar emigráció pedig a tiltakozása során pedig próbálta felhívni a figyelmet a szovjet tömb országaiban uralkodó állapotokra, vagyis szembemenni a szovjetek magukról kialakult képük javítására irányuló kísérletekkel.

¹⁰⁰ *Dunántúli Napló*, 1959. július 5. 1.: Kozlov Kaliforniába érkezett

¹⁰¹ *Dunántúli Napló*, 1959. július 9. 6.: Kozlov elvtárs az amerikai „atomvárosban”

¹⁰² *Dunántúli Napló*, 1959. július 10. 1.: Javítani kell a szovjet-amerikai kapcsolatokat ; *Népszabadság*, 1959. július 10. 6.: Kozlov Detroitban meglátogatta a nagy autógyárakat

¹⁰³ *Dunántúli Napló*, 1959. július 14. 1.: Kozlov elhagyta az Egyesült Államokat

¹⁰⁴ XIV. melléklet

¹⁰⁵ *Newsweek*, 1959. július 20. 35.

¹⁰⁶ *Newsweek*, 1959. július 27. 42.

¹⁰⁷ *Newsweek*, 1959. július 27. 42.; További Hruscsovra az amerikai sajtóban használt elnevezésekről lásd. CARLSON 2009. X-XI.

¹⁰⁸ *Amerikai Magyar Népszava*, 1959. június 26. 1. : Kruscsev megbízottja a elnökkel fog tárgyalni ; *Amerikai Magyar Népszava*, 1959. július 10. 1.: Mi lesz a magyarokkal? Williams kormányzó kínos kérdései Kozlovhoz ; *Amerikai Magyar Népszava*, 1959. július 11. 1. Így nem lehet békét tartani, Eisenhower üzenete Nikita ; *Amerikai Magyar Népszava*, 1959. július 13. 2.: Kozlov verejték gyöngyei ; Kruscsevnek ; *Amerikai Magyar Népszava*, 1959. július 6. 1.: Kozlov meghátrált, a szovjet vezér beismerte tévedését

¹⁰⁹ *Amerikai Magyar Népszava*, 1959. július 13. 2.: Kozlov verejték gyöngyei

¹¹⁰ *Katolikus Magyarok Vasárnapja*, 1959. július 15. 1-6.: Kozlov veresége a detroiti magyarság dicsérete

¹¹¹ *Katolikus Magyarok Vasárnapja*, 1959. július 15. 1-6.: Kozlov veresége a detroiti magyarság dicsérete

IV. A moszkvai Amerika Kiállítás

IV. a) A kiállított tárgyak

A tárlat értékéről több egymásnak ellentmondó számadat is megjelent az amerikai sajtóban. Kongresszusi képviselők szerint nem biztos, hogy megérte ez a kiállítás az adófizetők pénzéből finanszírozni.¹¹² A kiállítás jelentőségéről a Newsweek szerzője így írt: „Évekig Amerika megpróbálta megtörni a vasfüggönyt rádión keresztül. Most, legalább ott van egy élő, három dimenziós kiállítótér, amelytől azt várják, hogy elkápráztat 5 millió orosz.”¹¹³ Nixon szerint „Ez nem csak egy kereskedelmi vásár volt, nem csak a termékek megjelenítése, hanem a hihetetlen gazdagságnak és a gyönyörű amerikai élet változatosságának bemutatása.”¹¹⁴ A Szokolnyiki-park tizenöt percre volt metróról a Kremltől. A kiállítás területén nagy építkezések folytak, amelyet az Egyesült Államok fizetett. A területet száznegyvenkétezer-kétszázötven dollárért bérelték. A hétszázötvenzer dollár értékű épületeket azonban fél áron eladták a kiállítás után a Szovjetuniónak.¹¹⁵ A kiállítás leendő helyszínét már építkezés közben meglátogatta az moszkvai amerikai nagykövetség kérésére a szovjet pártfőtitkár.¹¹⁶ A belépőjegy a tárlatra mindössze csak egy rubel volt, azonban a nagy érdeklődés miatt hamar elfogyott és a feketepiacon nagy haszonnal kereskedtek vele.¹¹⁷

A kiállításon hétszázötven amerikai cég képviseltette magát és a mezőgazdasági gépektől kezdve a leghétköznapiabb fogyasztási cikkekig igyekeztek mindent megmutatni a szervezők az amerikai hétköznapiakból. Az amerikai életszínvonal bemutatása hatásos eszköz volt a szervezők részéről arra, hogy bár az orosz emberek helyzete rengeteget javult, még lett volna lehetőség a további fejlődésre. A cégek ki is használták a promóció nyújtotta lehetőségeket és a látogatók ajándékba ingyen sminkkészletet kaptak, valamint megköszönhették az egyik kólagyártó termékét.¹¹⁸ Az italból harminckétezer gallon (százhuszonegyezer-százharminchárom liter) állt az érdeklődők rendelkezésére.¹¹⁹ A kólát

¹¹² The New York Times, 1959. augusztus 23.: HOUSE UNIT PRAISES U. S. FAIR IN SOVIET.

¹¹³ Newsweek, 1959. július 27. 40.: „For years, America has been trying to crack the Iron Curtain by radio. Now, at last, it has a live, three dimensional showplace that is expected to attract some 5 million Russians.”

¹¹⁴ „It was not a trade fair, not just a display of products, but a demonstration of the incredible richness and the wonderful variety of American life.” In: The National Geographic, 1959. december: Richard M. Nixon: Russia as I Saw It. 723.

¹¹⁵ Uo.

¹¹⁶ Népszabadság, 1959. május 6. 6.: Hruscsov meglepetéssel a moszkvai amerikai kiállítás építési munkálatait.

¹¹⁷ Newsweek, július 27. 41.

¹¹⁸ CARLSON, 2009. 18.: „Very refreshing!” ; Katolikus Magyarok Vasárnapja, 1959. augusztus 12. 5.: A parizeus muszkahatalom a kiállításon

¹¹⁹ Newsweek, 1959. július 27. 40-41.

maga Hruscsov is megkóstolta, amelyre azt mondta, hogy „*Nagyon frissítő!*”.¹²⁰ Ezzel kapcsolatban Harrison Salisbury úgy gondolja, hogy „*de amint megkóstolta ezt a furcsa lötytyöt és finomnak találta, egyből készen állt a klasszikus kommunista doktrínák elvetésére.*”¹²¹ Erről az eseményről készült felvételek nagy bevételt hoztak a gyártónak, mivel a világ minden tájára eljutottak a fényképek.¹²² Nagyon sok látogató kaphatott kóstolót az italból, mivel naponta hetvenezer ember tekintette meg a kiállítást,¹²³ vagyis közel duplája, mint a New York-i szovjet kiállítást. Ezernyolcszáz kiállítási tárgyat később eladtak a Szovjetuniónak, amelyek szabadalmi és technológiai újra, módosított felhasználása nem okozhat problémát,¹²⁴ vagyis nem szerepeltek a COCOM listán. A másik szuperhatalom legmodernebb repülőgépét megtekinthette a pártfőtitkár az amerikai nagykövetség társaságában, amíg Nixon egy másik géppel Szibériában repült.¹²⁵ A *The New York Times* beszámolt egy szovjet autótervező írásáról, amelyben a kiállításon látott járművekről mondott véleményt: hiába tekinthette meg az autók motorját is, amely alapján jobban láthatta teljesítményüket, az ott látottak nem győzték meg őt.¹²⁶

A kiállítás területe 14 600 négyzetméter volt.¹²⁷ A *Newsweek*¹²⁸ és a *Time*¹²⁹ magazin külön térképet helyezett el a hasábjain, amelyen bemutatta a kiállítás helyszínét. A *Newsweek*ből is értesültek az amerikai olvasók, hogy a „*TASZSZ panaszkodott arról, hogy ez a 13 ezer dolláros modell ház annyira tipikus háza a munkásoknak, mint a Buckingham palota.*”¹³⁰ A *Time* magazin térképe kisebb méretű és kevesebb kommentárral látta el a helyszíneket. Azonban mivel felülnézetből készült a kép, jobban lehet látni rajta a távolságokat. Továbbá jelölték rajta, hogy péntek délben és este milyen útvonalon haladt a szovjet pártfőtitkár és az amerikai alelnök.¹³¹ Összességében 3 millió látogatót vonzott a

¹²⁰ CARLSON, 2009. 18.: „*Very refreshing!*”.

¹²¹ Idézi CARLSON, 2009. 19.: „*But once he tasted this strange brew and found it good, he was quite ready to throw overboard this classic Communist doctrine.*”.

¹²² CARLSON 2009. 19.; Don Kendall on the 1959 American Exhibition in Moscow: <http://www.youtube.com/watch?v=IHS1xhikTCg> (Letöltés ideje: 2012.01.30.)

¹²³ *Newsweek*, 1959. augusztus 10. 28.

¹²⁴ *The New York Times*, 1959. augusztus 27. 1.-8. : *1,800 Items at Fair For Sale to Soviet. U.S. Would Sell Soviet Fair Items*

¹²⁵ *Dunántúli Napló*, 1959. augusztus 2. 6.: *Hruscsov elvtárs a vnukovói repülőtéren*

¹²⁶ *The New York Times*, 1959. augusztus 17.: *U.S. exhibit prides by soviet engineer*

¹²⁷ *Népszabadság*, Május 8. 7. : *Moszkvai tudósítónk jelenti: Nagyszabású szovjet kiállítás nyílik New Yorkban. A megnyitásra magasállású szovjet személyiség utazik Amerikába.*

¹²⁸ XVI. melléklet

¹²⁹ XVIII. melléklet

¹³⁰ Idézi *Newsweek*, 1959. július 27. 40-41.

¹³¹ *Time*, 1959. augusztus 3. 14.: *The U.S. IN MOSCOW. Russia Comes to the Fair* ; XVIII. melléklet

kiállítás.¹³² Az óriási érdeklődésre az eseményen résztvevő amerikaiak évtizedekkel később is emlékeztek. Panaszkodtak az oroszok viselkedésére.¹³³

A *Dunántúli Napló* egyik írásából kivehető, hogy a szkepticizmus a kiállításon bemutatott modell ház valóságűségével kapcsolatban még augusztusban is fennállt. A látogatók között vita alakult ki, mert állítólag a szervezők el akarták hitetni velük, hogy az Egyesült Államokban színes televízióval felszerelt konyha megszokott. A *Newsweek* folyóiratra hivatkoznak, hogy ott azt írják, hogy kétszázötvenezer dollárba kerül egy ilyen konyha.¹³⁴ A szerző valószínűleg a *Newsweek* térképét¹³⁵ nézte, amelyen szerepel fényképpel kiemelve egy kétszázötvenezer dollár értékű álmkonyha és a tizenháromezer dollár értékben felépített és berendezett modell ház.¹³⁶ A modelházat kritikával fogadták, de a *Katolikus Magyarok Vasárnapjának* újságírója a statisztikai adatokra és felmérésekre hivatkozva elemezte, hogy aki százharminc dollárt keres hetente, az már megengedheti ezt magának, márpedig a munkások több mint fele száz dollárt keresett hetente.¹³⁷ A hír végén megemlíti, hogy lenézték az amerikaiak a szovjeteket.¹³⁸

A sajtó beszámolt azonban egy másik kiállításról is, amely párhuzamosan volt nyitva az amerikaival. Volt ugyanis egy mezőgazdasági és ipari kiállítás, amely a szovjet fogyasztói termékeket, gépeket mutatott be a látogatóknak.¹³⁹ Ezzel megpróbáltak egy ellensúlyt képezni, bemutatni azt, hogy a Szovjetunió az Egyesült Államokhoz képest milyen termékekkel rendelkezik, ugyanazon tárgykörben. Erről a *Time* magazin is beszámolt, megemlítve, hogy addig ritkán vagy sosem látott termékek kerültek a polcokra.¹⁴⁰

IV. b) A kiállításról megfogalmazott vélemények

A tárlaton kiállított szavazógépen leadott szavazatok állása hétezer-hétszázhetvenhét szavazat után, többségében pozitív tartalmú volt.¹⁴¹ Öt nappal korábban a *Katolikus Magyarok*

¹³² *Amerikai Magyar Népszava*, 1959. szeptember 14. 1.: *Három millió kíváncsi*

¹³³ 1959 "Kitchen Debate" between Richard Nixon and Nikita Khrushchev:

<http://www.youtube.com/watch?v=Z2sGiOBHtCg> (Letöltés ideje: 2012. október 25.)

¹³⁴ *Dunántúli Napló* 1959. augusztus 15. 4.: *Szovjet vélemények a moszkvai amerikai kiállításról*

¹³⁵ XVI. melléklet

¹³⁶ *Newsweek*, 1959. július 27. 40-41.

¹³⁷ *Katolikus Magyarok Vasárnapja*, 1959. augusztus 19. 5.: *Amerikai lakóház a moszkvai kiállításon*

¹³⁸ *Dunántúli Napló* 1959. augusztus 15. 4.: *Szovjet vélemények a moszkvai amerikai kiállításról.*; *Newsweek*, 1959. július 27. 32.

¹³⁹ *Dunántúli Napló*, 1959. június 17. 3.: *Megnyílt a szovjet népgazdaság eredményeinek kiállítása. Hruscsov elvtárs beszéde*

¹⁴⁰ *Time*, 1959, augusztus 3. 12. ; Az eseményről a Szlovák Állami Televízió tudósítása elérhető az interneten. (Sovietska priemyselna vystava / Soviet industry exhibition (1959). <http://youtu.be/8izJGDdGoVI> (Letöltés ideje: 2012. október 26.))

¹⁴¹ *The New York Times*, 1959. augusztus 17.: *U.S. exhibit prides by soviet engineer*

Vasárnapja ezzel foglalkozó cikkében kilencvenöt százalék szerepelt a pozitív oldalon és öt a negatívoknál.¹⁴² Ez alapján a magyar pártsajtóban olvasható kritikák a hangos kisebbség véleményéről számoltak be. A magyarországi lapokkal szemben az amerikai újságok kiemelt jelentőséget szentelnek az orosz cenzúra működésének. Az *Amerikai Magyar Népszavában* megjelent egy cikk, amely a kiállítás iránti óriási érdeklődésről számolt be.¹⁴³ Azonban egy korábbi számokban a szovjet politikusok módszeres ellenpropagandájáról írtak.¹⁴⁴ Az ellenpropagandának két irányát emelték ki: az első, amely a Szovjetunió körüli katonai bázisok telepítésére irányult és kritizálta a hidrogénbomba kísérleteket. A másik az amerikai életszínvonal romlására és növekvő munkanélküliségre koncentrált. Utóbbinak aktualitása is volt, mert a kiállítás ideje alatt sztrájkoltak az acélmunkások Pittsburghben, továbbá a cikkből is kiderül, hogy a lakosság örül a Hruscsovi belpolitikai változásoknak.¹⁴⁵

A *Time* magazin egyik számában írja meg azt, hogy a nyolcezer kiállított amerikai könyvből száz tiltó listára került, többek között a 1959-es *World Almanac*-ot Norman Thomastól és Adlai Stevensontól, mert kritizálta az országot.¹⁴⁶ Továbbá Magyarországon nem kapott a lakosság tájékoztatást a kiállított könyvek lopásáról, pedig erről több cikk is megjelent a *The New York Times*ban,¹⁴⁷ és az *Amerika Magyar Népszavában*.¹⁴⁸ A *Katolikus Magyarok Vasárnapjának* szerzője tájékoztatott arról, hogy a szovjetek kérték a könyvek vitrinbe helyezését, a további lopások megakadályozására.¹⁴⁹

Nagyobb horderejű összefoglaló a korszakban Magyarországon csak a *Népszabadság*ban jelent meg, amely egy egész oldal terjedelmű volt. Így ez a cikk volt a magyar sajtó e témában közölt írásai közül a leghosszabb. A címe az „amerikai kiállítás Moszkvában”, amely feliratot az egymás mellett lobogó amerikai és szovjet zászló mellett helyezkedett el. Itt is megfigyelhető, a szovjet propaganda egyik kulcseleme, hogy lenézik az

¹⁴² *Katolikus Magyarok Vasárnapja*, 1959. augusztus 12. 5.: *A szovjet szavazó a kiállításon*

¹⁴³ *Amerikai Magyar Népszava*, 1959. augusztus 3. 5.: *A moszkvai amerikai kiállítás – az érdeklődők ostroma alatt*

¹⁴⁴ *Amerikai Magyar Népszava*, 1959. augusztus 1. 1.: *Nikitának sürgős. Lekicsinylő hadjáratot folytat az amerikai kiállítás ellen a szovjet*; *Amerikai Magyar Népszava*, 1959. augusztus 20. 1.: *Az amerikai kiállítás vezetőit támadja a szovjet*

¹⁴⁵ *Amerikai Magyar Népszava*, 1959. augusztus 10. 4.: *Moszkvától Varsóig. Az orosz ellenséges propaganda a lengyel rabnemzetet nem tévesztette meg*

¹⁴⁶ *Time*, 1959, augusztus 3. 14.

¹⁴⁷ *The New York Times*, 1959. augusztus 6.: *BOOKS RESTORED TO MOSCOW FAIR; U.S. Exhibits 70 Previously Barred, but Plastic Shield Keeps Readers Distant*; *The New York Times*, 1959. augusztus 19. 5.: *U. S. Closes Bookmobile at Fair After Many Volumes Disappear; A Major Attraction in Moscow Ends -- Crowds Showed Disappointment at Meagerness of the Display*; *The New York Times*, 1959. augusztus 20.: *A Book Airlift to Moscow*; *The New York Times*, 1959. augusztus 22. 1.: *BOOKS AIRLIFTED TO MOSCOW FAIR; Hasty Volunteer Effort Here to Help Reopen Exhibit BOOKS AIRLIFTED TO MOSCOW FAIR*.

¹⁴⁸ *Amerikai Magyar Népszava*, 1959. augusztus 22. 1.: *Kruscsev titkos ajánlata. Alaskán és kínán át repül haza Kruscsev*.

¹⁴⁹ *Katolikus Magyarok Vasárnapja*, 1959. augusztus 12. 5.: *A szabad sajtó moszkvai szemfedője a kiállításon*

amerikaiak a szovjeteket. A szerző azt tartja kiváltó oknak, hogy nem ismerték eléggé az oroszokat. Panaszkodott a szerző (Rényi Péter) a kiállítási épület zsúfolt berendezésére is. Úgy véli, hogy Moszkvába a „szennyesüket” vitték az amerikaiak ezekkel a tárgyakkal, ahelyett, hogy üzemszervezési technikájukat, technológiájukat, gyártási módszereiket mutatták volna be. A magyar sajtóból akkor értesülhettek először, hogy elvitték az orosz fővárosba a RAMAC számítógépet, amely memóriájába több ezer kérdés és válasz volt beprogramozva.¹⁵⁰ Az újságíró a számítógépekkel kapcsolatos kérdések egyikére kritikus választ adott: „Például azt meg lehet tudni, hogy hogyan lehet részvényeket vásárolni – ami aztán nagyon izgatja a Szokolnyikiakat! – de hogy kik birtokolják a részvények hatalmas többségét, arról hallgat az elektronikus krónika.” Leírja a kiállításon vetített filmek tartalmát, azonban úgy véli, hogy „A cél? A benyomások tömegével fasczinálni, hipnotizálni – a nézőt „leteríteni”.” A szerző hasonlóan próbálta elferdíteni a valóságot, mivel a bemutatott filmeket túlzottan idealizáltnak írta le.¹⁵¹ Hosszan emlékezett meg a fénykép kiállításról is, mivel problémának véli azt, hogy túl egyszerű a képek elrendezési módja. A festményekről és a szobrokról viszont ha csak röviden is, de pozitívan vélekedett. A cégek jelenlétét is rossznak tartja. Végül azt írta, hogy a legnagyobb siker, hogy a két nemzet zászlója egymás mellett lengett, mert „ha nem is megvalósult békés egymás mellett élés jelképe ez a kettős árbóc (...) azért jó dolog, nagyon jó dolog, hogy békeszerető emberek állhatatossága már ennyit kivívott.”¹⁵²

A *Newsweek*ből megtudhatta az amerikai közvélemény, hogy amikor kifogyott a jég a kóla standnál, nem osztogatták tovább az italt, amire így reagált egy szovjet polgár: „Legalább ez olyan, mint a mi országunk (...) Amikor én bemegyek a boltba, valami amit én akarok az elfogy.”¹⁵³ A *The New Republic* pedig egy olyan személlyel közölt riportot, aki látta mindkét nemzetközi kiállítást. „Ez a kiállítás egy komplett bukás”,¹⁵⁴ fejtette ki a véleményét a riporter vendége. Szerinte a két kiállítás tárgyi anyagát tekintve nincs sok különbség a két ország között. Mégis egy orosz férfi kérdése és az arra adott válasza adja a legérdekesebb összehasonlítást a két kiállításra: „Hol a te terved?(...) Nem látok semmiféle tervet ebben az egészben. Az egész kiállítás csak burzsoáknak érdekes. A mi kiállításunk New Yorkban a jövőt mondja el, a Szputnyik és a kozmosz felfedezésének jövőjét. Ti máról

¹⁵⁰ CARLSON 2009. 26.

¹⁵¹ A kiállításokon bemutatott filmekről bővebben lásd. *The New York Times*, 1959. augusztus 23. 8.: *IMAGE OF AMERICA AT ISSUE IN SOVIET. Russians Get Varying Views From Films at U. S. Fair and Moscow Theatres*

¹⁵² *Népszabadság*, 1959. augusztus 20. 6.: *Amerikai kiállítás moszkvában*

¹⁵³ Idézi *Newsweek*, 1959. augusztus 10. 30.: „*Well at least this is like our own country...Whenever I go into a store something I want has just given out.*”

¹⁵⁴ Idézi *The New Republic*, 1959. augusztus 24. 12.; *The New Republic* 1959. augusztus 24. 12.: „*pictures at an Exhibition*”.

beszéltek. Mi a holnapról. A ti egész hangsúlyotok a színen, formán, kényelmen van. Minket jobban érdekel a lélek a dolgok mögött.”¹⁵⁵ A Népszabadság közölte Ivan Kapusztin, orosz tudósak a negatív véleményét, mivel ő a technikai berendezéseket, műszereket, elektromos szerkezeteket hiányolta a kiállításról. „Azt hiszem a kiállítás tervezői nem tudják, mi érdekli a szovjet embereket.”¹⁵⁶ Utóbbira egy orosz irodalmár, Victor Gorokhov is panaszkodott a *The New Republic*-nak adott riportjában¹⁵⁷ és az *Amerikai Magyar Népszavában* is olvashattak arról, hogy gépeket tekintettek volna meg konyhaberendezések helyett.¹⁵⁸ Ezen a kiállításon is sok kérdést tettek fel a látogatók a tárlatvezetőknek, de ezek elsősorban a hétköznapi életre és az árakra vonatkoztak.¹⁵⁹ A *Dunántúli Naplóban* a kiállított autók kapcsán kritika fogalmazódott meg az amerikai gyártási módszerekkel kapcsolatban: „Miért nem készülnek az Egyesült Államokban olcsó, kis fogyasztású gépkocsik? (...) Ésszerű dolog-e évente változtatni a gépkocsi típusokon, csupán az árak felszórólása végett?”¹⁶⁰ Azonban a magyar emigráció pozitív véleményekről olvashatott az autók fogadtatása kapcsán.¹⁶¹

Bár a sajtó alapján vizsgálom a kiállítást és a róla született tudósításokat, röviden kitérnék a televíziós anyagokra is. A *The New York Times* beszámol róla, hogy egy amerikai stáb interjút készített szovjet látogatókkal a helyszínen, amely felvételeket később felhasználtak a szovjet emberek az Egyesült Államokról kialakított képének ismertetéséhez. Itt szó esett arról is, hogy mikor Hruscsov visszanézte a Nixonnal történt televíziós vitáját, akkor ezen nagyon meglepődött, mert akkoriban csúcstechnikának számított ez.¹⁶² Az interneten elérhetők külföldi tudósítások az elutazásról,¹⁶³ a megérkezésről,¹⁶⁴ a megnyitásról, amely részleteket mutat az első nyilvános vitából¹⁶⁵, leningrádi látogatásáról¹⁶⁶ és végül egy,

¹⁵⁵ Idézi *The New Republic*, augusztus 24. 15.: „Where is your plan? ...” *I see no plan in all this. The whole exhibition appeals only to bourgeois interests. Our exhibition in New York speaks of the future, of sputnik and exploring the cosmos. You speak of today. We speak of tomorrow. Your whole emphasis is on color, shape, comfort. We are more interested in the spirit behind things.*”

¹⁵⁶ Idézi *Népszabadság*, 1959. augusztus 6. 5.: „Az amerikaiak nem tudják, hogy mi érdekli a szovjet embereket” *Szovjet tudós a moszkvai amerikai kiállításról*”

¹⁵⁷ *The New Republic*: Pictures at an Exhibition. Russia's Reaction to the US Show in Moscow. 1959. augusztus 24. 13.

¹⁵⁸ *Amerikai Magyar Népszava*, 1959. szeptember 14. 1.: Három millió kíváncsi

¹⁵⁹ *The National Geographic*, 1959. december.: Richard M. Nixon: *Russia as I Saw It*. 723.

¹⁶⁰ *Dunántúli Napló*: 1959. július 28. 4.: *A moszkvai amerikai kiállításon*

¹⁶¹ *Amerikai Magyar Népszava*, 1959. augusztus 20. 1.: *Az amerikai kiállítás vezetőit támadja a szovjet*

¹⁶² *The New York Times*, 1959. augusztus 22. 37.: RICHARD F. SHEPARD: U. S. TV MAY STAR SOVIET CITIZENS; Interviews Taped at Fair in Moscow Being Sent Here -- Wedding Stories Due

¹⁶³ Nixon's Moscow Mission; Nuclear Ship Comissioned 1959/7/23: <http://youtu.be/3hBQUisqNQI> (Letöltés ideje: 2012. 1. 31.)

¹⁶⁴ Richard Nixon meets Frol Kozlov in USSR (1959) /cz/: <http://www.youtube.com/watch?v=AWrMIMEozKM&feature=relmfu> (Letöltés ideje: 2012. 11. 11.)

¹⁶⁵ Nixon and Khrushchev in 1959: <http://youtu.be/lM9h2sSbFJE> (Letöltés ideje: 2012. 1. 31.) ; Clip from Universal Newsreel Volume 32, Release 60, 07/27/1959: <http://www.youtube.com/watch?v=2R7nEae0Lg8> (Letöltés ideje: 2012. október 26.)

amelyben felvételeket mutatnak a kiállításról, a már említett vitáról és a búcsú beszéd felolvasásáról.¹⁶⁷ A vita amire már kitértem, szintén megtekinthető az interneten.¹⁶⁸ Továbbá felkerült az internetre több külföldi filmhíradó beszámolója is mindkét kiállításról.¹⁶⁹ A moszkvai amerikai kiállításról pedig Szergej Hruscsov, Nyikita Sz. Hruscsov fia is nyilatkozott 2009-ben, amelyről fenn maradt egy videofelvétel.¹⁷⁰ Végül a kiállításról színes felvételekkel ellátott és az ott lezajlott kamera előtti vitát ismertető, szemtanúk kommentárjával ellátott dokumentumfilm is megtekinthető legálisan az interneten.¹⁷¹ Magyarországon a Világhíradó csak a megnyitóról számolt be.¹⁷²

A magyar sajtó a csereegyezmények bejelentése óta tájékoztatta a tájékoztatta az olvasókat, egészen augusztus közepéig. A legtöbb hír a *Népszabadságban* jelent meg, azonban a *Dunántúli Naplóhoz* képest kisebb a számbeli előnye a cikkek mennyiségében. A hírek száma jelentősen megugrott júliusban, amikor is megnyílt a tárlat a látogatók előtt. A megnyitás előtt megfigyelhető, hogy Nixon utazásánál mindig megemlégették azt, hogy a kiállítást is ő nyitja meg. Ebből kifolyólag, mikor Leningrádba ment, csökkenni kezdett a híradások száma a kiállítással kapcsolatban.¹⁷³

Összegezve tehát a kiállítás rendezői a hangsúlyt a hétköznapi életre és a fogyasztói javakra helyezték, szemben a szovjetek technikát és a tudományt központba helyezésével. A magyar sajtó a kiállítási tárgyakról és a látogatói reakciókról negatívan nyilatkozott, azonban a szemtanúk visszaemlékezései és az amerikai sajtó alátámasztja azt, hogy folyamatosan hatalmas érdeklődés övezte a kiállítást. A legtöbb esetben az üzemszervezési technikákat és ipari gépeket hiányolták a látogatók, azonban a szavazógép alapján tudjuk, hogy a kiállítással ezek nélkül is a többség meg volt elégedve. A szovjet ellenpropaganda eszközei összegezve:

¹⁶⁶ Nixon In Leningrad, USSR 1959/7/30: <http://www.youtube.com/watch?v=DTX9a5sV6Qw&feature=related> (Letöltés ideje: 2012. 11. 10.)

¹⁶⁷ Nixon Krushchev television Kitchen debate 1959: <http://youtu.be/lXSb-TDV9rw> (Letöltés ideje: 2012. 1. 31.)

¹⁶⁸ The Kitchen Debate (Nixon and Khrushchev, 1959) Part I of II: <http://youtu.be/D7HqOrAakco> (Letöltés ideje: 2012. 1. 31.); The Kitchen Debate (Nixon and Khrushchev, 1959) Part II of II: <http://youtu.be/z6RLCw1OZFw> (Letöltés ideje: 2012. 1. 31.) ; továbbá létezik egy hangfelvétel amelyen Hruscsovot angolra szinkronizálják: Richard M. Nixon & Nikita Khrushchev The Kitchen Debate: <http://youtu.be/VPWG1i6YqVo> (Letöltés ideje: 2012. 1. 31.) ; Utóbbiból a vita kulcsjeleneteit videón is illusztráló, Hruscsovot szinkronizált változat is létezik: Nixon & Khrushchev at Kitchen Debate Excerpt from Leisurama <http://www.youtube.com/watch?v=RCZks2F3Gf4&feature=related> (Letöltés ideje: 2012. 11. 11.)

¹⁶⁹ Soviet exhibition in NYC + US exhibition in Moscow (1959): <http://www.youtube.com/watch?v=eOTND-tlg9g&feature=related> (letöltés ideje: 2012. október 26.)

¹⁷⁰ Sergei Khrushchev on Sokolniki Exhibition -- "They Remembered What They Could Touch...": <http://www.youtube.com/watch?v=9yabJH8AX5E> (Letöltés ideje: 2012. október 26.)

¹⁷¹ Face-Off to Facebook Moscow Kitchen Debate: <http://www.youtube.com/watch?v=cpsK9qHLpME> (Letöltés ideje: 2012. október 26.)

¹⁷² Világhíradó 1959/16. (Felhasznált változat:

<http://www.filmintezet.hu/uj/hirado/vilaghiradok/index.php?y=hir&id=3675&eid=23394#go> (Letöltés ideje: 2012. 11. 25.))

¹⁷³ XVII. melléklet

párhuzamos kiállítás a legmodernebb orosz termékekből, a kiállítási tárgyak hétköznapi és mindenki által elérhető jelzőinek kétségbevonása, a kritikák kiemelése és az ellenkező igények többszöri bemutatása. A kiállításon történt lopásokról a magyar sajtóban nem adtak tájékoztatást, azonban az Egyesült Államokban több cikk is született erről.

IV. c) Nixon szovjet körútja

A körutazás útvonalát és a helyszíneket a *Newsweek*ből az amerikai közvélemény ismerte.¹⁷⁴ Az utazásra feleségével, Eisenhower elnök testvérével és 36 másik emberrel érkezett. Egy másik repülőgép pedig 56 újságíróhozott.¹⁷⁵

A legelső Moszkvában töltött reggelen elment Nixon egy piacra, amely nagyon elnyerte tetszését. Ott embereknek akart jegyet adni, hogy megtekinthessék a kiállítást. Nixon maga úgy írja ezt le, hogy a piac vezetőjének adott volna pénzt, hogy vegyen az embereknek,¹⁷⁶ de az újságokban csak egy emberről adnak hírt, aki magának vett volna csak belőle jegyet.¹⁷⁷ A sajtó tevékenységére is érkezik utalás a megnyitó kapcsán, mivel Kozlov azt jegyezte meg egy Nixonnal folytatott beszélgetésen, hogy Hruscsov beszédét az Egyesült Államokban nem jelentette meg egy lap sem, Nixonnak a megnyitón tartott szónoklata viszont megjelent írásban a Szovjetunióban. A *The New York Times* hírül adta, hogy nem is volt elérhető a szöveg még akkor New Yorkban.¹⁷⁸ A Hruscsov a Nixonnal folytatott tárgyalásai során nyilvánosan többször kritizálta a Rab Nemzetek Határozatát.¹⁷⁹ A *Népszabadság* közölte Hruscsov a megnyitáskor tartott beszédét, amely elsősorban a kiállítások, szovjet-amerikai kapcsolatokra gyakorolt pozitív hatását emelte ki,¹⁸⁰ ezt Nixon távozása után is

¹⁷⁴ *Newsweek*, 1959. augusztus 3. 42-43. ; XIII. melléklet

¹⁷⁵ Uo.

¹⁷⁶ *The National Geographic*, 1959. december: RICHARD M. NIXON: *Russia as I Saw It*. 717.

¹⁷⁷ *The New York Times*, 1959. augusztus 3.: *Russian Insists Nixon Tried to Give Him Cash* ; *Népszabadság*, 1959. július 26. 4.: *SÉRTŐ „AJÁNDÉK”*. A moszkvai lapok Nixon egyik látogatásáról. ; *Katolikus Magyarok Vasárnapja*, 1959. augusztus 12. 5.: *A szovjet pénzkérés és a kiállítás*

¹⁷⁸ *The New York Times*, 1959. augusztus 3. 1.-8.: *Nixon Wants Khrushchev To See U. S. at First Hand. KHRUSHCHEV TRIP IS URGED BY NIXON*

¹⁷⁹ *Dunántúli Napló*: 1959. július 26. 1.-4.: *Ha önök a genfi értekezlet sikerét kívánják, ne ijesztgeessenek a kudarcával. Újabb részletek Hruscsovnak és Nixonnak a moszkvai amerikai kiállításon folytatott beszélgetéséből.*; *Népszabadság*, 1959. július 26. 2.: *Újabb részletek Hruscsovnak és Nixonnak a moszkvai amerikai kiállításon folytatott beszélgetéséből*

A Rab Nemzetek Határozatát Nixon kiutazása előtt fogadta el az Kongresszus. Ebben a határozatban a Szovjet elnyomás alatt élő emberekre való megemlékezésekkel, hozzájuk kapcsolódó tevékenységekre bátorítja a Kongresszus és a deklarációt aláíró Eisenhower elnök. A határozat nagy népszerűsége miatt a lengyel és magyar kisebbség körében. ; I. melléklet

¹⁸⁰ *Népszabadság*, 1959. július 26. 1.: *A kölcsönös kiállításoknak elő kell segíteniük az országaink közötti kapcsolatok fejlődését – mondta Hruscsov elvtárs a moszkvai amerikai kiállítás megnyitáskor*

hangsúlyozta.¹⁸¹ Az utolsó tájékoztatás Nixon moszkvai tartózkodásáról a *Pravda* írása volt, amely a Hruscsov villájában folytatott beszélgetésekről, motorcsónakon tett túráról és a búcsúzásról szólt.¹⁸²

Nixon felesége az orosz embereket kiemelkedően barátságosnak találta. Pat Nixon rengeteg emberrel találkozott, férjétől függetlenül, elsősorban kórházakban, iskolákban, ebédlőkben.¹⁸³ A teljes beszédet is közölte az amerikai lap. Ennek a beszédnek a hangvétele keményebb a szovjetekre nézve, nem figyelhető meg benne a Szovjetunióba érkezéskor elhangzott pozitív nyilatkozatok hangulata.¹⁸⁴ Nixon búcsúbeszédét üdvözltek hazájában politikusok.¹⁸⁵ A beszéd hétéves tervre vonatkozó dicsérő szavai még a szovjet-magyar titkos tárgyalások irataiban is fellelhetők.¹⁸⁶

Az *Amerikai Magyar Népszava* szolgáltatta a legtöbb információt a magyar emigráció számára. A nem nyilvános tárgyalásokról is részletesen tájékoztatták az olvasókat.¹⁸⁷ Nixont pozitívabb színben próbálták feltüntetni a vitában elért későbbi sikere, Hruscsov verbális támadásainak nyilvános elhárítása révén.¹⁸⁸ Szerintük „*tavalyi, viharos délamerikai útján tanusított imponáló méltósága kiválóan alkalmassá teszi őt erre a küldetésre.*”¹⁸⁹ A szovjet útja során később többször, de először Moszkvában a mezőgazdasági és ipari kiállításon fordult elő az, hogy egy orosz ember odalépett hozzá és külpolitikai kérdést tett fel neki.¹⁹⁰ A *Katolikus Magyarok Vasárnapja* újságírója azt állította, ezek a

¹⁸¹ *Népszabadság*, 1959. július 31. 4.: „A nemzetközi barométer most nem mutat háborúra”. Hruscsov elvtárs beszéde Nixonnal folytatott tárgyalásokról és időszerű nemzetközi kérdésekről

¹⁸² *Dunántúli Napló*, 1959. július 28. 1.: Szívélyes találkozás – A *Pravda* cikke Hruscsov és Nixon vasárnapi találkozásáról.; *Népszabadság*, 1959. július 28. 1.-2.: Hruscsov elvtárs és Nixon őszinte beszélgetést folytatott a nemzetközi kérdésekről

¹⁸³ *The New York Times*, 1959. augusztus 2.: RUSSIANS' AMITY CITED. Mrs. Nixon Says She Found People' Extremely Friendly'; GRAUBARD 2007. 384.

¹⁸⁴ *The New York Times*, 1959. augusztus 2. Text of Nixon Address on Moscow Television. ; *Katolikus Magyarok Vasárnapja*, 1959. augusztus 12. 6.: Nixon alelnök mondotta a moszkvai tivi előtt

¹⁸⁵ *The New York Times*, 1959. augusztus 2.: SPEECH PRAISED IN U. S.; Nixon's Moscow Talk Is Hailed by Leaders in Both Parties

¹⁸⁶ Feljegyzés Ty. F. Stikov nagykövet és Kádár János beszélgetéséről. 1959. augusztus 10. In: *Szovjet diplomáciai jelentések Magyarországról a Hruscsov-korszakban*. Összeállította: MAGDOLNA, BARÁTH. Napvilág Kiadó és Politikatörténeti Intézet, Budapest, 2012. 170.

¹⁸⁷ *Amerikai Magyar Népszava*, 1959. július 29. 1.: Nixon népszerű lett. Varsó várja Nixont, aki népszerű lett Moszkvában

¹⁸⁸ Például a Lenin jégtörő megtekintésekor hosszan taglalták Nixon érdemeit abban, hogy egy amerikai admirális megtekinthesse a hajó atomreaktorát. (*Amerikai Magyar Népszava*, 1959. július 30. 1.: Nehéz dűlőre jutni Nikitával. Nincs eredménye a szovjettel folytatott tárgyalásoknak- Nixon.)

¹⁸⁹ *Amerikai Magyar Népszava*, 1959. július 29. 2.: Nixon alelnök küldetése

¹⁹⁰ *Amerikai Magyar Népszava*, 1959. július 31. 3.: Nixon nem kertel- és átlát a szitán

Hasonló esett előfordult Novoszibirszkben és Degtiarszk bányájában is. (*Newsweek*, 1959. augusztus 10. 28. ; *The National Geographic*, 1959. december: Richard M. Nixon: Russia as I saw It. 741-743. ; *Newsweek*, 1959. augusztus 10. 28.)

kérdések megszervezett akciók voltak és hosszan cikkeztek az amerikai és szovjet „megszállás” különbségeiről.¹⁹¹

Nixon és Hruscsov között az Amerika kiállításon zajlott egy ismerté vált éles vita. A vitákat „A konyhai konferencia”, „sokolniki találkozó”, „A felindulás a konyhában”,¹⁹² neveken illették, de a „konyhai vita”¹⁹³ elnevezés maradt a leghíresebb.¹⁹⁴ Az első vita egy színes, azonnali visszajátzásra képes kamera előtt zajlott, a második a model lakás konyhájában. Előbbi vita a mai napig elérhető,¹⁹⁵ utóbbiról viszont csak újságírók feljegyzései és egy kép¹⁹⁶ maradt fenn. A vita itt a mosogatógépnél kezdődött, amelyből a nők tiszteletéről való vita alakult ki. Gyakorlatilag ez két világrend vitája volt, mert a különféle gazdasági különbségekről szólt és Nixon a körülményekhez illően a háztartási gépekkel érvelt.¹⁹⁷ Bár szóba kerültek, de a vita fő témája nem az interkontinentális rakéták voltak és ez egy ékes bizonyítéka volt annak, hogy a hadászati verseny mellett a Szovjetunió a fogyasztási cikkekben is szembeszáll az Egyesült Államokkal.¹⁹⁸ Bár mindkét vita békésen zárult, a magyar emigráció többet szeretett volna. Az *Amerikai Magyar Népszava* újságírója azonban egy „happy end”-et várt volna a végére, amely azt jelentette volna, hogy „Nikita a végén szánva-bánva bűneit, igazi békét köt a nyugattal és az emberek élnek boldogan, amíg meg nem halnak.”¹⁹⁹ Továbbá a vitasorozatot egy népmesei elemekkel ellátott történethez hasonlítja a szerző: „(...) a népmesék párviadaljára emlékeztetett bennünket. A bajkeverő vörös sárkány barlangjába merészkedett az egyszeri legény, Richard és úgy megmondta neki a véleményét, hogy a sárkány behúzta a fülét, farkát és elnémult.”²⁰⁰

Moszkva után Leningrád következett. Itt a város vezetőjével tárgyalt, meglátogatta az Ermitázst, a Kirov Operaházat, megtekintette a készülő Lenin atomjégtörőt, ahol az azt építő munkásokhoz intézett gondolatait is hírül adják.²⁰¹ Ezután Novoszibirszk városát

¹⁹¹ Katolikus Magyarok Vasárnapja, 1959. augusztus 9. 1.: Amerika az elnyomott népek barátja

¹⁹² *Time*, 1959, augusztus 3. 11. 13.: „*Kitchen conference*”, „*sokolniki summit*”; CARLSON, 2009. 20.: „*The heat int he kitchen*”

¹⁹³ THOMAS PARRISH: *The Cold War Encyclopedia*. Henry Holt and Company, New York, 1996. 174.: „*Kitchen Depate*” (Továbbiakban: PARRISH 1996.)

¹⁹⁴ A viták szövege bár nem teljes hosszában, de megjelent. RICK PERLSTEIN: *Richard Nixon. Speeches, Writings, Documents*. Princeton University Press, Princeton, 2008. 88-96.

¹⁹⁵ Lásd 161. hivatkozás

¹⁹⁶ XI. melléklet

¹⁹⁷ SMM 1995. 359. ; PARRISH 1996. 400.

¹⁹⁸ TAMÁS, MAGYARICS: *Az Amerikai Egyesült Államok története*. Kossuth Kiadó, Budapest, 2008. 110.

¹⁹⁹ *Amerikai Magyar Népszava*, 1959. július 31. 2.: Cirkusz

²⁰⁰ *Amerikai Magyar Népszava*, 1959. július 31. 2.: Cirkusz

²⁰¹ *Dunántúli Napló*, 1959. július 28. 4.: *Nixon Leningrádba érkezett.* ; *Népszabadság*, 1959. július 29. 5.: *Nixon megkezdte szibériai körútját.*; *Newsweek*, 1959. augusztus 10. 28. ; *The National Geographic*, 1959. december: Richard M. Nixon: *Russia as I saw It*. 726-728.

látogatta meg. A *Népszabadság* közölt részleteket a repülőtéren elmondott beszédéből.²⁰² Itt megtekintette a Hattyúk tava című darabot az operában, az épülő tudományos központot és az Ob folyónál lévő vízierőművet. A következő állomás Szverdlovszk volt, ahol az építés alatt álló atomerőművet látogatta meg. Erről az eseményről a *Népszabadság* is beszámolt,²⁰³ az Egyesült Államokban pedig a *The New York Times*.²⁰⁴ A Degtiarszk rézbányájában történő látogatásáról a *Newsweek* adott hírt. 243 méter mélyre ment le a föld alá Nixont, ahol az egyik bányász az atombombák tesztelésének leállításáról érdeklődött.²⁰⁵ A *The New York Times* cikket közölt Nixon feleségének a város úttörő táborának meglátogatásáról. Itt a gyerekekhez intézett pár kedves szót, illetve megtanulta a polka tánc alapjait.²⁰⁶ Az egész látogatást így összegezte az *Amerikai Magyar Népszava*: „Nixon kiválóan teljesítette küldetését.”²⁰⁷

Egy fontos újságcikkre hívnám fel végül még a figyelmet, amelyet maga az amerikai alelnök írt a *The National Geographic* 1959. decemberi számában, „Oroszország, ahogy én láttam” címmel.²⁰⁸ A cikk képekkel gazdagon illusztrált és ezekkel próbálja közelebb vinni az Amerika kiállítás hangulatát és az orosz emberek hétköznapijait az amerikai olvasókhoz. Megemlíttette az írásban azt, hogy az orosz emberek nagyon barátságosak és vendégszeretőek voltak. A piacon kapott maga az alelnök, de újságírók is virágcsokrokat ajándékba, de semmiért nem fogadtak el pénzt.²⁰⁹ Az alelnök írása hosszan bemutatja az általa meglátogatott városokat és kitér a gazdaságra, az árakra, a munkások helyzetére is.²¹⁰

Nixon Szovjetunióban tett látogatása az egy évvel későbbi elnökválasztási kampányban is fontos szerepet játszott. Már a korabeli közvélemény-kutatások eredményeiből is megfigyelhető, hogy az utazás javított mind Nixon demokrata riválisával és párton belüli ellenfelével szembeni népszerűségén.²¹¹

²⁰² *Népszabadság*, 1959. július 29. 5.: Nixon megkezdte szibériai körútját

²⁰³ *Népszabadság*, 1959. augusztus 1. 5.: Nixon megtekintette a Szverdlovszk közelében épülő atom-villamoserőművet

²⁰⁴ *The New York Times*, 1959. augusztus 1. 1.-3.: NIXON IN MOSCOW FOR SPEECH TODAY. Ends Tour of Urals at Atom Plant -- Invites Director and Staff to U. S. As the Nixons Visited a Mining Community Near Border Between Europe and Asia NIXON IN MOSCOW FOR SPEECH TODAY

²⁰⁵ *Newsweek*, 1959. augusztus 10. 28. ; *The National Geographic*, 1959. december: Richard M. Nixon: *Russia as I saw It*. 741-743.

²⁰⁶ *The New York Times*, 1959. augusztus 1.: MRS. NIXON DOES A SIBERIAN POLKA. Dances With Girl at a Camp for Young Pioneers -- She Delivers Peace Message

²⁰⁷ *Amerikai Magyar Népszava*, 1959. 8. 12. 2.: Nixon újra itthon

²⁰⁸ „Russia as I Saw It”. *The National Geographic*, 1959. december 715.

²⁰⁹ *The National Geographic*, 1959. december: Richard M. Nixon: *Russia as I Saw It*. 718. & 721. & 723.

²¹⁰ *The National Geographic*, 1959. december: Richard M. Nixon: *Russia as I saw It*. 715-750.

²¹¹ XIX. melléklet

V. Összegzés

Összegezve elmondható, hogy a két nagyhatalom vezetői, illetve sajtója eltérő módon viszonyultak a kiállításokhoz. A Szovjetunió a tudományos sikereire helyezte a hangsúlyt, az USA viszont a fogyasztási cikkeket és az amerikai hétköznapiakat próbálta közelebb vinni az orosz emberekhez. Az amerikai kiállításnak még nagyobb visszhangja volt és több látogatót is vonzott, mint a New York-i szovjet. A magyar sajtót vizsgálva kiderül, hogy mivel a *Dunántúli Naplóban* három, a *Népszabadságban* pedig kilenc hír foglalkozott a szovjet kiállítással, addig a moszkvai kiállítással összesen tizenhat (hét a *Dunántúli Naplóban* és kilenc a *Népszabadságban*). Viszont Kozlov és Nixon körutazásairól összesen tizenhat-tizenhat újságcikk (kilenc a *Dunántúli Naplóban*, hét a *Népszabadságban* Kozlovéről, Nixonról mindkettőben nyolc), vagyis az utazások a szovjet kiállításhoz még fontosabb eseménynek számítottak. Az amerikai magyar emigráció lapjai a nyári hónapokban foglalkoztak a tárlatokkal, de az *Amerikai Magyar Népszava* már januárban többször foglalkozott Nixon utazásával. Mindkét kiállításon a legtöbb kritikát az „átlaglakás” átlagos jelzője kapta, ezen kívül a szovjet kiállításon a termékek minősége és elérhetősége, az Amerika kiállításon pedig az iparszervezési technikákat és ipari műszereket hiányolták a megszólaltatott látogatók.

A magyar emigráció újságíróinak hangvételén markánsan megfigyelhető, különösen a szovjet kiállítás kapcsán, hogy elevenen élt még bennük a szovjetellenesség. Nixon utazását is pozitívan fogadták, mert sikeresen tudta képviselni az USA érdekeit. Viszont a magyarországi lapokban megjelent írások tükrözik azt a kettősséget, hogy bár a békés egymás mellett éléshez mennyit ad hozzá a két tárlat, de a moszkvai kiállításról több kritikus hangvételű írás jelent meg, mint a tengerentúlon az ottani tárlatról.

Majd minden esetben a kiállításokat a szovjet-amerikai kapcsolatokra nézve pozitívnak ítélték meg mindkét ország újságírói és a politikusai mindkét. Az USA lapjai bemutatták a szovjet valóságot is, amit a propaganda eltitkolt korábban. Az újságírók szerepe mindvégig fontos, mert írásaikkal befolyásolták az amerikai szovjet képet. A szovjet hatóságok pedig igyekeztek elhitetni az orosz polgárokkal, hogy nem mindenki számára elérhetők a tárlaton látott tárgyak. A demokrata és a republikánus lapok is kritikusan álltak a szovjet tárlathoz, azonban az utóbbi párthoz köthető lapok szerzői markánsabb szovjetellenességgel írtak a kiállításról.

A kutatásomat a szovjet újságok bevonásával szeretném folytatni és folytatnám Hruscsov amerikai útjainak rekonstruálását. Az utazások során megvizsgálnám a magyar

emigráció szervezett megmozdulásait. Az amerikai napi- és hetilapok további vizsgálatával pedig szeretném feltárni azt, hogy a Hruscsovi külpolitika milyen változásokat hozott az amerikaiak szovjet képében.

Mellékletek

I. melléklet. A Rab Nemzetek Hetének határozata a Katolikus Magyarok Vasárnapja 1959. július 29.-i számából

Rabnemzetek hete, 1959

Az Amerikai Egyesült Államok elnökének proklamációja

Mivel a szovjet kommunizmus hódító és támadó politikájának következtében szerte a világon annyi nemzet vesztette el szabadságát;

Mivel a szovjetelnyomatás alatt élő nemzetek népétől elrabolták a nemzeti függetlenségüket és az egyéni szabadságjogokat;

Mivel az Egyesült Államok polgárait családi kapcsolatok és a szabadság-, valamint igazság-szeretet elvei fűzik az összes kontinensen mindazokhoz, akik a szabadság és az igazság hívei;

Mivel helyénvaló és illő, annak a kinyilatkoztatása, hogy az Amerikai Egyesült Államok kormánya és népe támogatja a rab nemzeteket és népeket nemzeti függetlenségük és szabadságuk iránti jogos törekvésben;

és mivel 1959. július 17.-én a Kongresszus közös határozatában felhatalmazta és felkérte az Amerikai Egyesült Államok elnökét, hogy bocsásson ki egy kiáltványt és abban nyilvánítsa 1959 júliusának 3-ik hetét a Rabnemzetek Hetének és tegye ezt minden évben mindaddig, amíg a világ rab nemzeti szabadságukat és függetlenségüket el nem tudták érni:

Ezért most én: Dwight D. Eisenhower, az Amerikai Egyesült Államok elnöke kijelentem, hogy a július 19-ével kezdődő hét a Rabnemzetek Hete.

Hívom az Amerikai Egyesült Államok népét, hogy üljön meg ezt a hetet megfelelő ünnepségekkel és tevékenységekkel, valamint sürgetem, hogy tanulmányozza a szovjet által elnyomott nemzetek szenvedését és szánja rá magát a rabnemzetek népe jogos törekvéseinek támogatására.

Aminek jeléül ezt a proklamációt aláírom és elrendelem, hogy az Amerikai Egyesült Államok pecsétjével lássák el.

Kelt. Washington városában július 17-én, a mi Urunk 1959.-k évében és az Amerikai Egyesült Államok függetlenségének 184.-ik évében.

Aláírás:

D. D. Eisenhower

(Forrás: Katolikus Magyarok Vasárnapja, 1959. július 29. 1. o.)

II. melléklet. A New York-i szovjet kiállítás épülete kívülről

Forrás: <http://www.flickr.com/photos/leonandloisphotos/2906003702/sizes/l/in/set-72157603534711825/> (Letöltés ideje: 2012. 11. 9.)

III. melléklet. A New York-i szovjet kiállítás főcsarnoka

Forrás: <http://www.telegraph.co.uk/sponsored/russianow/6162047/Picture-gallery-1959-Cultural-contact-between-the-USSR-and-the-USA.html?image=7> (Letöltés ideje: 2012. 11. 9.)

IV. melléklet. A New York-i szovjet kiállítás főcsarnoka egy másik szögből

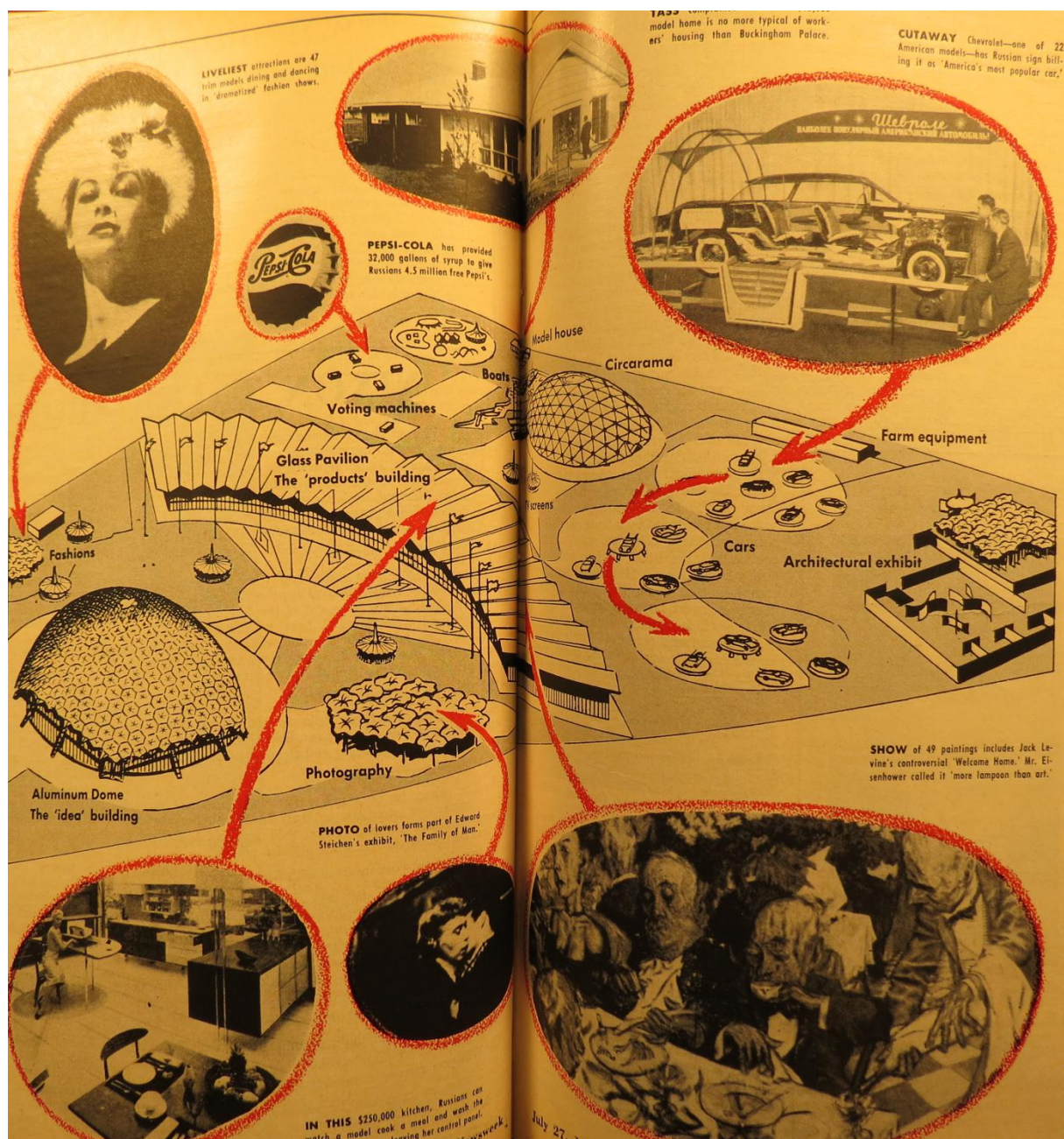
Forrás: <http://www.flickr.com/photos/leonandloisphotos/2125046009/sizes/l/in/set-72157603534711825/> (Letöltés ideje: 2012. 11. 9.)

V. melléklet. A Amerika kiállítás logója a főbejáratnál, háttérben a kiállításra épített csarnok kupolája

Forrás: <http://www.webcrawlerblog.com/history/1959-american-national-exhibition-in-moscow> (Letöltés ideje: 2012. 11. 9.)

VI. melléklet. A Newsweek 1959. július 27.-én megjelent számában szereplő térkép a moszkvai Amerika kiállításról

Forrás: Newsweek, 1959. 07 27. 40-41.

VII. melléklet. Hruscsov megkóstolja a kólát

Forrás: <http://historiographical.tumblr.com/post/28192849527/irony-at-its-best> (Letöltés ideje: 2012. 03.17.)

VIII. melléklet. Az olvasóterem a moszkvai Amerika kiállításon

Forrás: <http://tfolk.ru/?p=6544> (Letöltés ideje: 2012. 11. 9.)

IX. melléklet. Az amerikai tárlatvezetők a moszkvai Amerika kiállításon

Forrás: http://designkultur.wordpress.com/2010/07/13/video-mid-century-modern-%C2%ABamerican-look%C2%BB-american-industrial-design-the-cold-war/girls_e_20090821125157/ (Letöltés ideje: 2012. 11. 9.)

X. melléklet. A The Washington Post karikatúrája Nixon és Hruscsov vitájáról

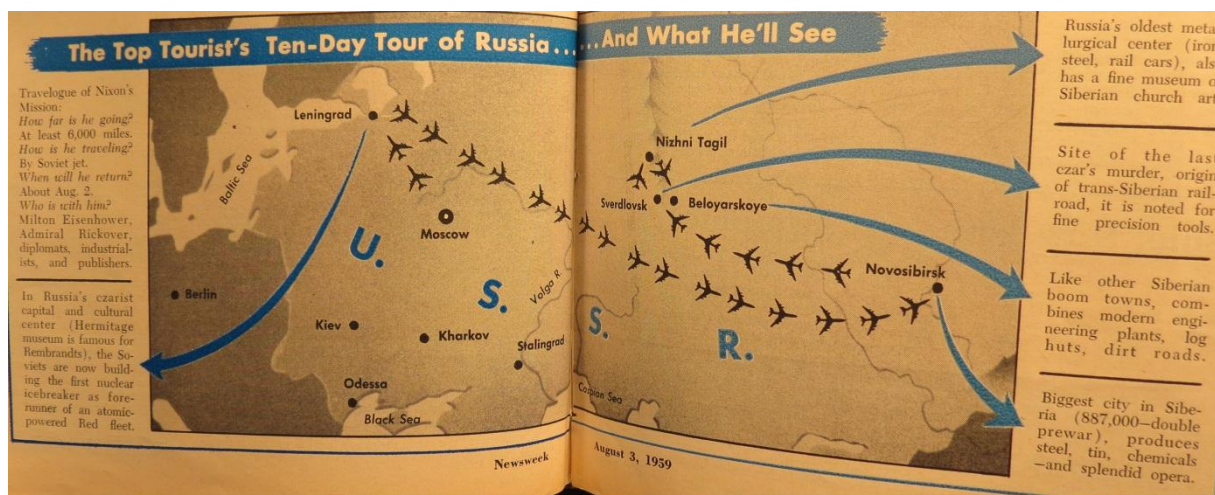
Forrás: http://www.washingtonpost.com/wp-adv/advertisers/russia/articles/features/20090826/the_american_arrival.html (Letöltés ideje: 2012. 11. 9.)

XI. melléklet. Hruscsov és Nixon az „álomkonyhában”

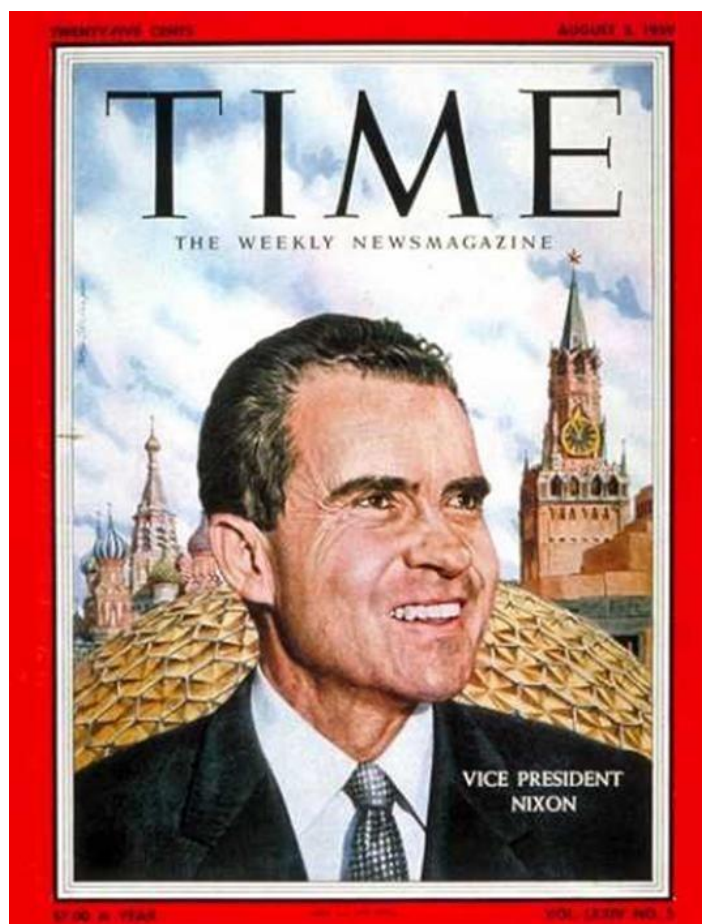
Forrás: <http://www.nytimes.com/2009/07/24/opinion/24safire.html> (Letöltés ideje: 2012. 11. 9.)

XII. melléklet. Nixon utazásának útvonala a Newsweek ábráján

Forrás: Newsweek, 1959. augusztus 3. 42-43. o.

XIII. melléklet. Nixon a Time magazin 1959. augusztus 3.-án megjelent számának címlapján

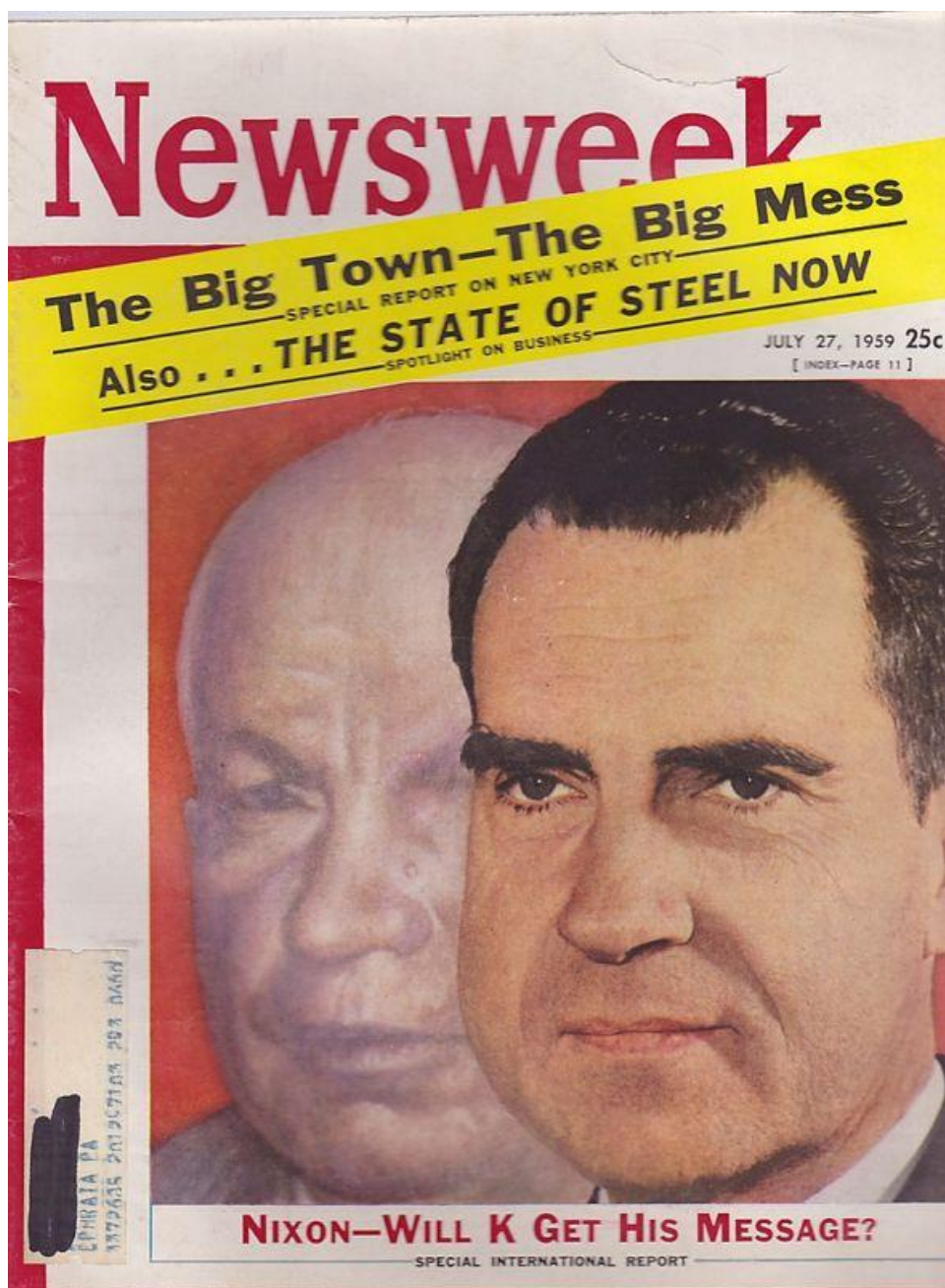
Forrás: <http://magazine-covers.lucywho.com/time-magazine-united-states-3-august-1959-magazine-cover-t2778427.html> (Letöltés ideje: 2012. február 2.)

XIV. melléklet. A Newsweek 1959. július 20.-ai címlapja

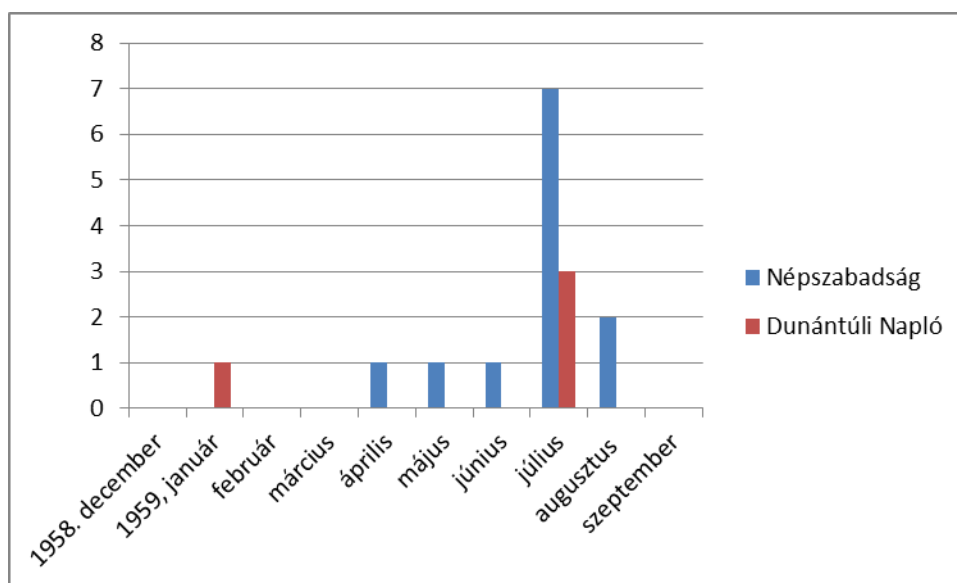
Forrás: [http://i.ebayimg.com/00/\\$%28KGrHqIOKioE14OK1g,oBNt0zTNS%28w~~_3.JPG](http://i.ebayimg.com/00/$%28KGrHqIOKioE14OK1g,oBNt0zTNS%28w~~_3.JPG)
(Letöltés ideje: 2012. február 2.)

XV. melléklet. A Newsweek 1959. július 27.-ei címlapja

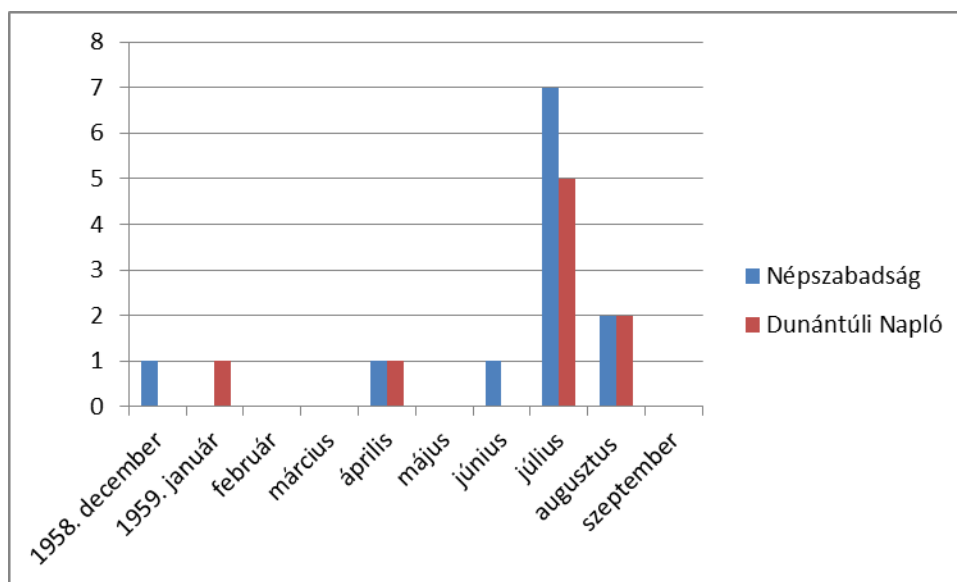

Forrás: <http://www.ebay.com/itm/JULY-27-1959-NEWSWEEK-magazine-NIXON-/270741232659> (Letöltés ideje: 2012. február 2.)

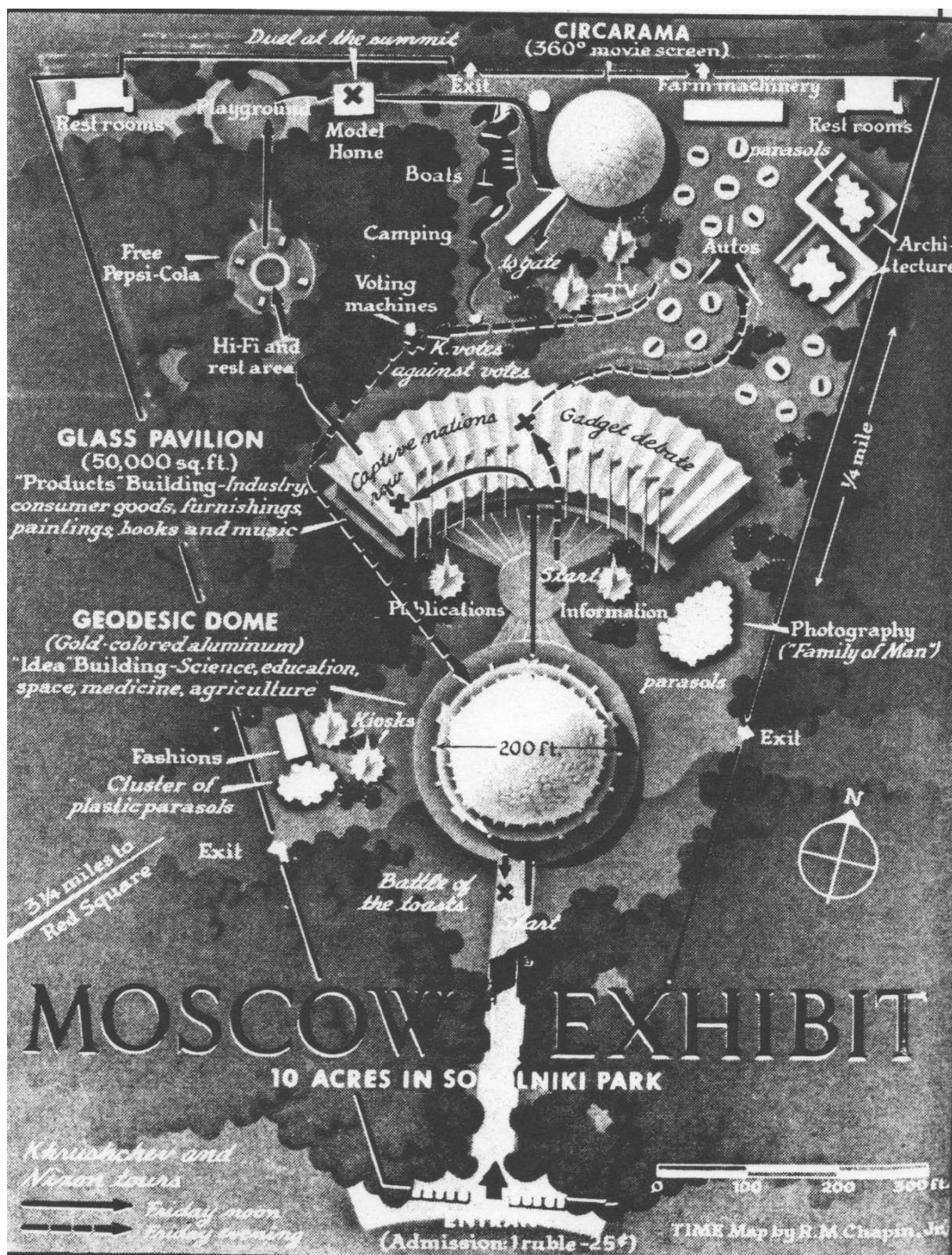
XVI. melléklet. A New York-i szovjet kiállításról Magyarországon megjelent cikkek időbeni eloszlása

XVII. melléklet. A moszkvai amerikai kiállításról Magyarországon megjelent cikkek időbeni eloszlása

XVIII. melléklet. A Time magazin térképe a moszkvai amerikai kiállításról

(Forrás: Time, 1959. augusztus 3: *The U.S. IN MOSCOW. Russia Comes to the Fair* 14.)

XIX. melléklet. A Time magazin 1959. szeptember 28.-ai számában megjelent táblázatok

	July (pre-Moscow)	August (post-Moscow)	September
Nixon	39%	48%	51%
Kennedy	61%	51%	49%

	July	August	September
Nixon	44%	51%	54%
Stevenson	56%	49%	46%

(Forrás: *Time*, szeptember 28. 1959. 17. o.)